

Calendarul Ligii Culturale

1925

1925

BIBLIOTECA
- MUNICIPIULUI
BUCUREȘTI

BUCUREȘTI
Editura „Ligii Culturale“
1925

VĂLENII-DE-MUNTE
Tip. „Datina Românească“
1925

Preț: 40 lei

Comitetul Central Executiv al Ligii Culturale

1924 — 1925

Președinte : D. N. IORGA

Vice-președinți : { D-na Florica I. Berindei
D. General St. Leonte

Secretar-General : D. Zaharia D. Florian

Casier central : D. Gh. D. Scraba

Membri : { D. Șt. Lambru
" Șt. Pop
" General I. Manolescu
" N. Batzaria
" General Al. Anastasiu
" Prof. dr. Al. Obregia

Censori : { D. Ilie Al. Ardeleanu
" Dr. I. Mitulescu
" C. Demetrescu-Crețu

25
013

+

* CALENDARUL * LIGEI CULTURALE

PE ANUL
1925

VERIFICAT 2005

h2.018

Editura „Ligei Culturale“
:: București, 1925. ::

Tip. „Datina Românească“
:: Vălenii-de-Munte ::

VERIFICAT
2019

Serbătorile „Repăusului Dominical“

- Crăciunul (3 zile; se țin numai 2), 25, 26 Decembre.
Sf. Vasile (Anul Nou, 1 Ianuar).
Botezul Domnului, 6 Ianuar.
Unirea Principatelor, 24 Ianuar.
Sf. Paști (3 zile; se țin numai 2), 19, 20 April.
Sf. Gheorghe, 23 April.
Serbătoarea Națională, 10 Maiu.
Ziua Eroilor, 28 Maiu
Adormirea Maicii Domnului, 15 August.
Sf. Dumitru, 26 Octombre.

059(498)/1925

Luna I-ii.

31 de zile.

I a n u a r

Răsăritul soarelui la 7.45   Ziua are 9 oare și 30 m.
Apusul   "   5.15   Noaptea are 14 și 30 m.

Joi	1	Tăierea împrejur și Sf. Vasile
Vineri	2	Sf. Părinte Silivestru, Papa Romei
Sîmbătă	3	Sf. Prooroc Malahia
Duminecă	4	Soborul Sf. 70 Ap. Cuviosul Teoctist
Luni	5	Sf. muc Teopempt, Teona (<i>post</i>)
Marți	6	† Botezul Domnului Isus Hristos
Miercuri	7	† Sf. Ioan Botezătorul
Joi	8	Cuviosul Gheorghe și m. Domnica
Vineri	9	Sf. m. Polieuct și cuviosul Eustrat
Sîmbătă	10	Sf. Grigorie Episcopul de Nisa
Duminecă	11	† Cuviosul părinte Teodosie
Luni	12	Sf. Martiră Tatiana
Marți	13	Sf. Martir Ermil și Stratonice
Miercuri	14	Sf. părinți uciși în Sinai
Joi	15	Cuviosul Pavel Teb. și I. Colibaș
Vineri	16	Inchinarea lanțului Sf. Apostol Petru
Sîmbătă	17	† Cuviosul Părinte Antonie cel Mare
Duminecă	18	† Sf. Atanasie și Chiril
Luni	19	Cuviosul Părinte Macarie Egipteanul
Marți	20	† Cuviosul Eftimie cel Mare
Miercuri	21	Cuv. Părinte Maxim, Neofit, Eugen
Joi	22	Sf. Apostol Timoteiu
Vineri	23	Sfinții mucenici Clement, Agatânger
Sîmbătă	24	Cuvioasa Xenia (serb. națională)
Duminecă	25	† Sf. Grigore Teologul
Luni	26	Cuviosul Xenofont, soția și fiii lor
Marți	27	† Aduc. moașt. Sf. Ioan Gură-de-aur
Miercuri	28	Cuv. Părinte Efrem Sirul
Joi	29	Aducerea moașt. sf. mucenic Ignat
Vineri	30	† Sfinții ier. Vasile, Grig. și Ioan
Sîmbătă	31	Sfinții mucenici Chiril și Ioan

Februar

Răsăritul soarelui la 7.—   Ziua are 11 oare
 Apusul   „   „ 6.—   Noaptea are 13 oare

Duminecă	1	Sfântul Martir Trifon
Luni	2	† Întîmpinarea Domnului
Mărți	3	Sf. și dreptul Simion, prof. Ana
Miercuri	4	Cuv. Păr. Isidor Pel., Inc. Triod.
Joi	5	Sf. mucenică Agatia și Teodula
Vineri	6	Cuv. părinte Vucol episcopul
Sîmbătă	7	Cuviosul Partenie și Luca
Duminecă	8	Sf. Martir Teodor Stratilat
Luni	9	Sf. Martir Nichifor
Mărți	10	† Sf. Haralambie
Miercuri	11	Sf. martir Vlasie, episcop. Sevastiei
Joi	12	Sf. Părinte Meletie, arhiepiscop
Vineri	13	Cuviosul părinte Martinian
Sîmbătă	14	Cuviosul părinte Auxentie
Duminecă	15	Sf. Apostol Onisim
Luni	16	Sf. Martir Pamfilie
Mărți	17	Sf. Martir Teodor Tiron
Miercuri	18	Sf. Părinte Leon, Papa Romei
Joi	19	Sf. Apostol Arhip
Vineri	20	Sf. Leon episcopul Cataniei
Sîmbătă	21	Cuviosul Părinte Timoteiu
Duminecă	22	Aflarea Moașt. Mart. din Eugenia
Luni	23	Sf. Martir Policarp episcopul
Mărți	24	† Aflarea capului Sf. Ioan Botezăt.
Miercuri	25	Sf. Tarasie Patr. C. (<i>lăsatul secului</i>)
Joi	26	Sf. Porfirie, episcopul Gazei
Vineri	27	Cuviosul Procopie Decapolitul
Sîmbătă	28	Cuviosul Vasile Mărturisitorul

M a r t

Răsăritul soarelui la 6.— Ziua are 12 oare și 30 m.
 Apusul „ „ 6.30 ••• Noaptea are 11 și 30 m.

Duminecă	1	Cuvioasa Muceniță Evdochia
Luni	2	Sf. Martir Teodot, episcopul Cirenei
Marti	3	Sf. Eutropie, Cleonic și Vasile
Miercuri	4	Cuviosul Gherasim de la Iordan
Joi	5	Sf. Mucenic Conon
Vineri	6	Sf. 42 martiri din Amoreia
Simbătă	7	Sf-ții martiri Vasile și Efrem
Duminecă	8	Muc Teofilact, episcopul Nicomed.
Luni	9	† Sf. 40 mucenici din Sevastia
Marti	10	Sf. mucenic Codrat Corintianul
Miercuri	11	Sf. părinte Sofronie patr. Ierusalim.
Joi	12	Cuviosul Vartolomeiu, Teofan Sigr.
Vineri	13	Ad. moașt. sf. martir Nichifor
Simbătă	14	Sf. Benedict și Alexandru
Duminecă	15	Sf-ții mucenici Agapie, Ramil, Plis.
Luni	16	Sf. martir Savin Egipt., Papiu
Marti	17	Sf. Alexie, omul lui Dumnezeu
Miercuri	18	Sf. Părinte Chiril, episcopul Ierusal.
Joi	19	Sf-ții M. Codrat, Hris. și Darie
Vineri	20	Sf-ții uciși în mănăstirea Sf. Sava
Simbătă	21	Cuv. mărturisitor Iacob Episcopul
Duminecă	22	Martirul Vasile
Luni	23	Cuviosul Nicon și ucenicii săi
Marti	24	Cuviosul Zaharia
Miercuri	25	(†) Buna Vestire
Joi	26	Soborul Arhanghe!. Gavril
Vineri	27	Sf. Matriona din Tesalonic
Simbătă	28	Sf. Ilarion
Duminecă	29	Cuviosul Marcu episcopul
Luni	30	Cuviosul părinte Ioan Scararul
Marti	31	Sf. Mart. Ipatie ediscopul

April

Răsăritul soarelui la 5.15   Ziua are 14 oare
 Apusul   "   "   7.15   Noaptea are 10 oare.

Miercuri	1	Cuvioasa maică Maria Egipteanca
Joi	2	Cuviosul Părinte Titu Romanul
Vineri	3	Părintele Nichita
Simbătă	4	Cuviosul părinte Iosif
Duminecă	5	Mucenicul Teodul
Luni	6	Sf. Părinte Eutihiu, patr. Constant.
Marți	7	Sf. Caliope și Gheorghe episcopul
Miercuri	8	Sf. Apostol Irodion
Joi	9	Sf. mucenici Eups. c. din Cesarea
Vineri	10	Sf. Toma, Terențiu, Pompeiu
Simbătă	11	Sfii. Martir Antipa (Simbăta lui Lazăr)
Duminecă	12	Dumineca Floriilor
Luni	13	Sf. mucenic Artemon
Marți	14	Sf. Martin al Romei
Miercuri	15	Sf. Apostol Aristarh
Joi	16	Sf. Agapie (denie)
Vineri	17	Sf. mucenic Simion (denie)
Simbătă	18	Sf. Cuvios Ioan (850)
Duminecă	19	Sf. Paști
Luni	20	Sf. Paști
Marți	21	Sf. Paști
Miercuri	22	Cuviosul Teodor Siceotul
Joi	23	† Sf. Gheorghe
Vineri	24	Sf. mucenic Sava (<i>Izvorul Tămăd.</i>)
Simbătă	25	† Evang. Marcu
Duminecă	26	Sf. mucenic Vasile al Amasiei
Luni	27	Sf. Apostol și mucenic Simion
Marți	28	Sf-ții Apostoli Iason și Sosipatru
Miercuri	29	Sf. 9 mucenici din Cizic
Joi	30	Sf. Apostol Iacob al lui Zevedeu

M a i u

Răsăritul soarelui la 4.30   Ziua are 15 oare și 15 m.
 Apusul   "   7.45   Noaptea are 8 și 45 m.

Vineri	1	Sf. prooroc Ieremia
Sîmbătă	2	Ad. moașt. Sf. Atanasie cel Mare
Duminecă	3	Sf-ții mucenici Timoteiu și Maura

Luni	4	Martira Pelaghia
Marți	5	S-ta muceniță Irina
Miercuri	6	Sf. și drept. Iov, Mamant.
Joi	7	Sf. Agapie
Vineri	8	Sf. ap. și evanghelist Ioan Teolog.
Sîmbătă	9	Sf. Prooroc Isaia
Duminecă	10	Sf. Simion Zelotul (serb. națională)

Luni	11	Martirul Mociu
Marți	12	Părintele Epifanie episcopul
Miercuri	13	Sf. muceniță Gliceria
Joi	14	Sf. Martir Isidor
Vineri	15	Sf. Pahomie cel Mare
Sîmbătă	16	Martirul Teodot
Duminecă	17	Sf. Apostol Andronic

Luni	18	Muc. Petru, Dionisie, Andrei
Marți	19	Sf. muc. Patriciu, episcopul Prusiei
Miercuri	20	Sf. mucenic Talaleu
Joi	21	† Sf-ții Împărați Const. și Elena
Vineri	22	Mucenicul Vasilisc
Sîmbătă	23	Sf. Mihail al Sinadei Mărturisitorul
Duminecă	24	Guviosul Simion

Luni	25	† A 3-a aflare a cap. Sf. Ioan Bot.
Marți	26	Sf. Apostol Carp
Miercuri	27	Sf. Eladie
Joi	28	Înălțarea (Ziua Eroilor)
Vineri	29	Cuvioasa m-tă Teodosia fecioara
Sîmbătă	30	Cuviosul Isaciu, Varlaam
Duminecă	31	Sf-ții mucenici Heremia și Hermeu

Iunie

Răsăritul soarelui la 4.35   Ziua are 15 ore și 30 m.
 Apusul   "   "   8.05   Noaptea are 8 și 30 m.

Luni	1	Sf. Iustin filosoful și mucenicul
Marți	2	Sf. Nichifor și Sf. Ioan cel nou
Miercuri	3	Sf. mucenic Lucilian și Paula
Joi	4	Sf. Mitrofan (Joia Moșilor)
Vineri	5	Sf. mucenic Doroteiu al Tirului
Sîmbătă	6	Cuviosul Visarion (Sîmbăta Moșilor)
Duminecă	7	† Dumineca Rusaliilor
Luni	8	† Sf. Treime (Ad. m. Sf. Teod.).
Marți	9	Sf. Chiril al Alexandriei
Miercuri	10	Sf. Timoteiu al Brusei și Antonina
Joi	11	Sf. Apostol Vartolomeiu și Varnava
Vineri	12	Sf-ții Cuv. Onufrie și Petru Pustn.
Sîmbătă	13	Sf. muceniță Achilina
Duminecă	14	Sf. prooroc Eliseiu și Metodie Mărt.
Luni	15	Sf. prooroc Amos
Marți	16	Sf. Thon al Amatundeii
Miercuri	17	Sf. muc. Manuil, Savel și Ismail
Joi	18	Sf. mucenic Leontie
Vineri	19	Sf. Apostol Iuda, ruda Domnului
Sîmbătă	20	Sf. mucenic Metodie al Patarei
Duminecă	21	Sf. mucenic Iulian din Tars
Luni	22	Sf. Eusebiu al Samosatei
Marți	23	Sf. muceniță Agripina
Miercuri	24	† Nașterea Sf. Ioan Botezătorul
Joi	25	Sf. Cuvioasă muceniță Fevronia
Vineri	26	Cuviosul David din Tesalonic
Sîmbătă	27	Sf. Samson, primitorul de străini
Duminecă	28	Afl. și aduc. moașt. Sf. Chir și Ioan
Luni	29	† Sf-ții Apostoli Petru și Pavel
Marți	30	Soborul Sfinților Apostoli

Iulie

Răsăritul soarelui la 5.— Ziua are 14 oare și 30 m.
 Apusul „ „ 7.45 ❖ Noaptea are 9 și 30 m.

Miercuri	1	Sf. Cosma și Damian
Joi	2	Pun. Veșm. Maicii D în Vlaherne
Vineri	3	Sf. mucenici Iachintie și Anatolie
Sîmbătă	4	Sf. Andrei al Cretei
Duminecă	5	Cuviosul Atanasie și Lampadie
Luni	6	Sf. Sisoe cel Mare
Marti	7	Sf. Cuv. Toma și M. M. Chiriaca
Miercuri	8	Sf. mare mucenic Procopie
Joi	9	Sf. Pangratie al Tauromeniei
Vineri	10	Sfinții 45 de mucenici
Sîmbătă	11	Sf. mare muceniță Eufemia
Duminecă	12	St-ții mucenici Proclu și Ilarie
Luni	13	Soborul Sf. Arhanghel Gavril
Marti	14	Sf. Apostol Achila, unul din cei 70
Miercuri	15	Sf-ții mucenici Chiric și Iulita
Joi	16	Sf. M. Atenogen
Vineri	17	Sf. marea muceniță Marina
Sîmbătă	18	Sf. mucenic Emilian
Duminecă	19	Cuvioșii Macrina și Dios
Luni	20	† Sf. Prooroc Ilie Tesviteanul
Marti	21	Simion cel neb. p. Hs. și Pr. Iezech.
Miercuri	22	Sf. Maria Magd. (ziua M. S. Reginei)
Joi	23	Sf. mucenici Trofim și Teofil
Vineri	24	Sf. marea muceniță Cristina
Sîmbătă	25	Adorm. Sfintei Ana, Mama Maicii D.
Duminecă	26	Sf. muc. Ermolau și Paraschiva
Luni	27	† Sf. Marele mucenic Pantelimon
Marti	28	Pr. Nicanor, Timon, Parmena
Miercuri	29	Sf-ții mucenici Calinic și Teodota
Joi	30	Sfinții Sila și Silvan (lăsata secului)
Vineri	31	Sfintul și Dreptul Evdochim

August

Răsăritul soarelui la 4.30   ☼   Ziua are 11 oare și 45 m.
 Apusul   "   "   7.—   ☼   Noaptea are 12 și 15 m.

Sîmbătă	1	Scoaterea Crucii, Sf. 7 m. Macabei
Duminecă	2	Aduc. moașt. Sf. Arhid. Ștefan
Luni	3	Sf. Cuv. Isaaciu, Dalmațiu și Faust
Marți	4	Sf-ții tineri din Efes
Miercuri	5	Sf. mucenic Eusigniu
Joi	6	† Schimbarea la Față
Vineri	7	Sf. Cuvios M. Dometiu Persanul
Sîmbătă	8	Sf. Emilian al Cizicului Mărturisit.
Duminecă	9	Sf. Apostol Matia
Luni	10	Sf. mucenic Laurentie Arhidiaconul
Marți	11	Sf. mucenic Eupllu și Păr. Nifon
Miercuri	12	Sf-ții mucenici Fotie și Anicet
Joi	13	Mutarea moașt Sf. Maxim Mărtur.
Vineri	14	Sf. Prooroc Miheia
Sîmbătă	15	† Adormirea Maicii Domnului
Duminecă	16	Aduc. Sf. Mahrame; Sf. Diomed
Luni	17	Sf. mucenic Miron
Marți	18	Sf-ții mucenici Flor și Laur
Miercuri	19	Sf. mare mucenic Andrei Stratilat
Joi	20	Sf. Prooroc Samuil
Vineri	21	Sf. Apostol Tadeu
Sîmbătă	22	Sf. mucenic Agatonic
Duminecă	23	Sf. mucenic Lupu
Luni	24	Sf. muc. Eutihiu (nașt. M. S. Regelui)
Marți	25	Mutarea moașt. Ap. Vartol.; Ap. Titu
Miercuri	26	Sf-ții mucenici Adrian și Natalia
Joi	27	Sf. Cuvios Pimen
Vineri	28	Sf. Cuvios Moise Etiopianul
Sîmbătă	29	† Tăierea Cap. Sf. Ioan Botez. (post)
Duminecă	30	Sf. Alexandru al Constantinopolei
Luni	31	Așez. Briului Maicii D. în C-dol

Septembre

Răsăritul soarelui la 6.15   Ziua are 11 oare și 45 m.
 Apusul   "   "   6.—   Noaptea are 12 și 15 m.

Marti	1	Sf. Simion Stilpnicul
Miercuri	2	Sf. mucenic Mamant și Ioan Pustn.
Joi	3	Sf. mucenic Antim al Nicomediei
Vineri	4	Sf. mucenic Vavila. Sf. Pr. Moise
Sîmbătă	5	Sf. Prooroc Zaharia
Duminecă	6	Pomenirea minunii din Colose

Luni	7	Sf. mucenic Sozont
Marti	8	† Nașterea Maicii Domnului
Miercuri	9	Sf. ții Părinți Ioachim și Ana
Joi	10	Sf. M-țe Minod., Mitrod. și Nimfod.
Vineri	11	Sf. Cuvios Teodora și Eufrosin
Sîmbătă	12	Sf. mucenic Autonom episcopul
Duminecă	13	Sf. M. Corneliu

Luni	14	† Înnălțarea Cinstitei Cruci
Marti	15	Sf. episcop Visarion și Nichita Rom.
Miercuri	16	Sf. muceniță Eufemia
Joi	17	Sf. muceniță Sofia și ficele ei
Vineri	18	Sf. Eumeuiu al Gortiniei
Sîmbătă	19	Sf. mucenic Trofim și Dorimedont
Duminecă	20	Sf. mucenic Eustatie Plachida

Luni	21	Sf. Apostol Codrat și Pr. Ionă
Marti	22	Sf. mucenic Focă episcopul
Miercuri	23	Zămislirea Sf. Ioan Botezătorul
Joi	24	Sf. înția muceniță Tecla
Vineri	25	Sf. Cuvioasă Eufrosina
Sîmbătă	26	Mutarea Sf. Apostol și Ev. Ioan
Duminecă	27	Sf. mucenic Calistrat

Luni	28	Sf. Hariton Mărturisorul
Marti	29	Sf. Chiriac Sihastrul
Miercuri	30	Sf. mucenic Grigorie al Armeniei

Octombrie

Răsăritul soarelui la 6.45   Ziua are 10 oare și 30 m.
 Apusul   "   " 5.15   Noaptea are 14 și 45 m.

Joi	1	Acop. Maicii D-lui. Sf. Ap. Anania
Vineri	2	Sf. M. Chiprian și Sf. Iustina
Sîmbătă	3	Sf. mucenic Dionisie Areopagitul
Duminică	4	Sf. mucenic Ieroteiu al Atenei
Luni	5	Sf. muceniță Haritina
Marți	6	Sf. Apostol Toma
Miercuri	7	Sf. mare mucenic Sergiu
Joi	8	Sf. Cuvioasa Pelaghia
Vineri	9	Sf. Apostol Iacob al lui Alfeu
Sîmbătă	10	Sf. mucenic Eulampiu și Eulampia
Duminică	11	Sf. Ap. Filip, unul din cei 7 diaconi
Luni	12	Sf-ții muc. Prob, Tarah și Andronic
Marți	13	Sf-ții mucenici Carp și Papila
Miercuri	14	† Cuvioasa Paraschiva
Joi	15	Sf. muc. Luchian (Aniv. încoronării)
Vineri	16	Sf. Longhin (Nașt. A. S. R. Pr. Carol)
Sîmbătă	17	Sf. Pr. Osie și M. Andrei Cretanul
Duminică	18	Sf. Apostol și Evanghelist Luca
Luni	19	Sf. Prooroc Ioil
Marți	20	Sf. mare mucenic Artemie
Miercuri	21	Cuviosul Ilarion cel Mare
Joi	22	Sf. Averciu episcopul
Vineri	23	Sf. muc. și Apostol Iacov al Ierus.
Sîmbătă	24	Sf. marele mucenic Areta
Duminică	25	Sf-ții mucen. Marchian și Martirie
Luni	26	† Sf. Marele Mucenic Dimitrie
Marți	27	Sf. Nestor și Dimitrie cel nou
Miercuri	28	Sf. muc Terențiu și Neonila
Joi	29	Cuv. m-ță Anastasia Romana
Vineri	30	Sf. m. Zenobiu și Zenobia
Sîmbătă	31	Sf. Apostol Stahie, Ampliu, Narcis

Novembre

Răsăritul soarelui la 7.30   Ziua are 9 oare și 15 m.
 Apusul   "   " 4.45   Noaptea are 14 și 45 m.

Duminică	1	Cosma și Damian
Luni	2	Sf-ții mucenici Achindin, Pegasiu
Marti	3	Sf-ții muc Aceptsina, Iosif, Altaia
Miercuri	4	Cuviosul Ioanichie cel mare
Joi	5	Sf-ții mucenici Galaction și Epist.
Vineri	6	Sf. Pavel mărturisitorul
Sîmbătă	7	Sf-ții 33 mucenici din Meletina
Duminică	8	† Sf-ții Arh. Mihail și Gavril
Luni	9	Sf-ții mucenici Onisifor și Profiriu
Marti	10	Sf-ții ap. Erast, Olimpiu, Rodion
Miercuri	11	Sf. Mina, Victor și Vicențiu
Joi	12	Cuv. Ioan c. mil., patr. Alexandr.
Vineri	13	† Sf. Părinte Ioan Gură-de-Aur
Sîmbătă	14	Sf. apostol Filip
Duminică	15	Sf. mucen. mart. Gurie, Samona
Luni	16	† Sf. apostol și evanghelist Mateiu
Marti	17	Sf. Grigore episcop. Neocesareii
Miercuri	18	Sf. mucenici Platon și Romana
Joi	19	Sf. prooroc Ovidiu, mucen. Varlaam
Vineri	20	Sf. Grigorie Decapolitul
Sîmbătă	21	† Intr. în Biserică a M. Domn.
Duminică	22	Sf. Apostol Filimon
Luni	23	Sf. Amfilohie, episcopul Iconiului
Marti	24	Sf. mucenic Clement, Papa Romei
Miercuri	25	† Sf. mare muceniță Ecaterina
Joi	26	Cuv. Stelian și Alipiu Stilpnicul
Vineri	27	Sf. martir Iacov Persul
Sîmbătă	28	Cuviosul mucenic Ștefan cel Nou
Duminică	29	Sf-ții martiri Paramon și Filomen
Luni	30	Sf. Apostol Andrei și Frumentiu

Decembre

Răsăritul soarelui la 7.45   Ziua are 8 oare 5 m.
 Apusul   „   „ 4.50   Noaptea are 15 și 15 m.

Marti	1	Părintele Naum, Filaret
Miercuri	2	Sf. Părinte Avacum, Ioan Heracl.
Joi	3	Sf. Prooroc Sofonia, Teodul
Vineri	4	Sf. m-ță Varvara, Ioan Damaschin
Sîmbătă	5	† Cuv. Sava cel sfințit, Anastasie
Duminică	6	† Sf. Ierarh Nicolae
Luni	7	Sf. Ambrosie, Sf. muceniță Filofteia
Marti	8	Cuviosul părinte Patapie
Miercuri	9	† Zămislirea Sf. Ana
Joi	10	Sf-ții mucenici Mina, Hermogen
Vineri	11	Cuv. părinte Daniil Stilpnicul
Sîmbătă	12	† Sf. Ierarh Spiridon, făc. de m.
Duminică	13	Sf-ții m. Enstratie, Eugeniu
Luni	14	S-ții mucenici Tirs, Leuciu, Calinic
Marti	15	† Sf. muc. Elefterie, Susana
Miercuri	16	Sf. Prooroc Ageu, Marin
Joi	17	Sf. Prooroc Daniil și Anania
Vineri	18	Sf. martir Sebastian, sf. muc. Zoe
Sîmbătă	19	Sf. martir Bonifaciu
Duminică	20	Sf. mucenic Ignat
Luni	21	Sf. m-ță Iuliana, Temistocle
Marti	22	Sf. m-ță Anastasia, Crisogon
Miercuri	23	Sf-ții 10 mucenici din Creta
Joi	24	Sf. Cuvioasă muceniță Eugenia
Vineri	25	† Nașterea Domn. Isus Hristos
Sîmbătă	26	† Nașterea Domn. Isus Hristos
Duminică	27	† Sf. Apostol și Arhid. Ștefan
Luni	28	Sf-ții 20.000 muc. arși în Nicomidia
Marti	29	14.000 prunci ucși de Irod
Miercuri	30	Sf. muceniță Anisa
Joi	31	Prea-cuvioasa Melania Romana

Sfinții de peste an în șir alfabetic¹

Acațiu, Maiu 7.	Artemon, April 29.
Achepsina, Iulie 24.	Atanasie, Iulie 5, Maiu 2 și Ianuar 18.
Achilina, Iunie 13.	Autonom, Septembrie 12.
Achintiu, Novembre 2.	Avacum, Decembre 8.
Adrian, August 26.	Avdie, Novembre 19.
Agapie, Mart 15 și April 16.	Averchie, Oct. 22.
Agapia, Septembrie 17.	Axentie, Feb. 14 și Dec. 13.
Agafia, Februar 5.	Bacchus, Octombree 7.
Agatonic, August 22.	Barbu, Maiu 6.
Ageu, Decembre 16.	Biserică, Intrarea în, No-
Agripina, Iunie 23.	vembre 21.
Alexandru, August 30.	Bonifaciu, Decembre 19.
Alexie, Mart 17.	Calinic, Iulie 29.
Alipiu, Novembre 26.	Calistrat, Septembrie 27.
Amfilohie, Novembre 23.	Carp, Maiu 26 și Oct. 13.
Amos, Iunie 15.	Casian Romann, Feb. 29.
Ampiu, Octombree 31.	Chiprian, Octombree 2.
Ana, Iulie 25 și Decem. 9.	Chir, Iunie 28.
Anania, Octombree 1.	Chiriac, Septembrie 29.
Anastasia, Octombree 29.	Chiril, Ian. 31, Mart 18, Ian.
Anastasia, Decembre 5.	18 Iunie 9 și Iulie 15.
Andrei, Octombree 12, No-	Clement, Ianuar 23.
vembre 30 și Iulie 4.	Clement Papa, Novem. 24.
Andrei Stratilat, Aug. 19.	Codrat, Mart 19 și Sep-
Andronic, Maiu 17.	tembre 21.
Anisia, Decembre 30.	Conon, Mart 5.
Antenor, Iulie 10.	Constantin și Elena, 21
Antim, Septembrie 30.	Maiu.
Antonie, Ianuar 17.	Corneliu, Septembrie 13.
Apostoli, Sinod. Sf., Ian. 4.	Cosma, Novembre 1.
Areta, Octombree 21.	Crisant, Mart 19.
Aristarh, April 11.	Cristina, Iulie 24.
Artemie, Octombree 20.	

¹ Reproducerea interzisă. — N. I.

- Crucii, Închin. Sf., August 1. Eumeniu, Septembrie 18.
Crucii, Înălțarea, Sep- Euplu, August 11.
 tembrie 14. Eupsihiu, April 9.
 Damian, Novembre 1. Eusebiu Iunie 22.
 Daniil, Decembrie 17. Eusigen, August 5.
 Daniil Stîlplnicul, Dec. 11. Eustațiu, Decembrie 13.
 Darie, Mart 19. Eutihiu, August 24.
 David, Iunie 26. Eutropiu, Mart 3.
 Diomede, August 16. **Față, Schimbarea la,** Au-
 Domețiu, August 7. gust 6.
 Domnica, Ianuar 8. Faust, August 3.
Domnului, Botezu, Ia- Filimon, Novembre 22 și
 nuar 6. Novembre 29.
Domnului Întîmpinarea, Filip, Novembre 14.
 Februarie 2. Filoteia, Decembrie 7.
Domnului, Nașterea, **Floriile,** April 12.
 Decembrie 25. Floru, August 18.
Domnului, Înălțarea, Foca, Septembrie 22.
 Maiu 23. Fevronia, Iunie 25.
 Doroteiu, Iunie 5. Galaction, Novembre 5.
Dumitru, Octombrie 26. Gavril Arhanghelul, Iulie
 Ecaterina, Novembre 25. 13 și Mart 26.
 Efrem, Sirianul, Ianuar 28. **Gheorghe Sfantul,** April
 Eftimie, Ianuar 20 și April 3. 23.
 Elefterie, Decembrie 15. Gheorghe episcop, April 7
Elena, Sfinta, Maiu 21. Gheorghe, April 4.
 Elisaveta, April 24. Gherasim, Mart 4.
 Eliseu, Iunie 14. Gliceria, Maiu 13.
 Emanuel, Iunie 17. Grigorie, Episcop, Novem-
 Emilian, August 8 și Iul. 18. bre 18.
 Epifaniu, Maiu 12. Grigorie, Septembrie 30, Ia-
 Ermia, Maiu 31. nuar 10 și Novembre 20.
 Ermil, Ianuar 13. Grigorie Teologul, Ianuar
 Eudochia, Mart 1. 25.
 Eudochim, Iulie 31. Gurie, Novembre 20.
 Eudoxia, Septembrie 6. Haritina, Octombrie 25.
 Eufemia, Iulie 19 și Sep- Hariton, Octombrie 21 și
 tembrie 16. Septembrie 28.
 Eufrosin, Septembrie 16. Hermolau, Iulie 26.
 Eufrosina, Septembrie 25. Iacint, Iulie 3 și Iulie 18.
 Eugenia, Decembrie 24. Iacov, April 30, Oct. 9, Oct.
 Eugeniu, Februar 22. 23, Novem. 27 și Mart 21.
 Eulipiu, Octombrie 10. Iason, April 28.

- Ieremia, Maiu 1.
 Ieronim, Februar 23.
 Ieroteiu, Octombre 4.
 Ignatie, Ianuar 27, Ianuar 29 și Decembre 20.
 Ilarion, Octombre 21.
 Ilie Proorocul, Iulie 20.
 Ioachim, Septembre 9.
 Ioan, April 24 și Sept. 2.
 Ioan Botezătorul, Nașterea Sf., Iunie 24.
 Ioan Botezătorul, Zămislirea Sf., Septembre 24.
 Ioan Botezătorul, Ianuar 7.
 Ioan, Aflarea capului Sf., Maiu 25.
 Ioan, Aflarea moașt. Sf., Iunie 28.
 Ioan, A 3-a aflare a capului Sf., Maiu 25.
 Ioan, Gură-de-Aur, Ianuar 27 și Novembre 13.
 Ioan, Novembre 12, April 25, Ianuar.
 Ioan, Novembre 12, April 25, Ianuar 30, Iulie 21 și Septembre 22.
 Ioan, Tăierea Capului Sf., August 20.
 Ioan, Scărariul, Mart 30.
 Ioan, Teologul, Maiu 8.
 Ioanichie, Novembre 4.
 Ioil, Octombre 19.
 Iov-cel-drept, Maiu 7.
 Ipatie, Mart 31.
 Irina, Maiu 5 și April 16.
 Irodion, April 8.
 Isac, Maiu 30 și August 3.
 Isaia, Maiu 9.
 Isidor, Maiu 14 și Februar 4.
 Irodiu, April 15.
 Iuda, fratele Domnului, Iulie 19.
 Iulian, Iulie 21 și Decembre 21.
 Iulita, Iulie 15.
 Iustina, Octombre 2.
 Laurențiu, August 10.
 Laur, August 10.
 Leon, Februar 20.
 Leon, Papa Romei, Februar 18.
 Leontie, Iunie 18.
 Longin, Octombre 15.
 Luca, Evanghelistul, Octombre 18.
 Luca, Februar 7.
 Lucia, Iulie 16.
 Lucian, Octombre 15.
 Lupu, August 23.
 Macarie Egipteanul, Ianuar 19.
 Macrina, Iulie 19.
 Maicii Domnului, Brîul, August 31.
 Malahia, Ianuar 3.
 Mamant, Septembre 2.
 Marcian, Octombre 25.
 Marcu, Aprilie 25 și Mart 29.
 Maria Magdalina, Iulie 22.
 Maria Egipteanca, April 1.
 Marina Iulie 1.
 Martin, Februar 13.
 Martinian, April 10.
 Mateiu, Novembre 16.
 Matiaș, August 9.
 Matrona, Mart 27.
 Maxim, August 13.
 Maxim Mărturisitorul, Ianuar 21.
 Melania, Decembre 31.

- Meletie, Februar 12.
 Mercuriu, Novembre 25.
 Metodie, Iunie 20 și Iunie 14.
 Mihail, Maiu 23.
Mihail Arhanghelul, Novembre 8.
 Mihèa, August 14.
 Mina, Decembre 11.
 Minodora, Septembre 10.
 Miron, August 17.
 Mitrofan, Iunie 4.
 Mociu, Maiu 11.
 Moise, August 28.
 Mucenici din Melitena, Novembre 7.
 Mucenici din Creta, Sf. 10, Decembre 23.
 Mucenici uciși în m. Sava, Mart 20.
 Mucenici Sf. 40 de, Mart 9.
 Mucenici Sf. 42 de, Mart 6.
 Mucenici din Efes Sf., August 4.
 Mucenici din Nicopol Sf. 45 de, Iulie 10.
 Mucenici din Nicomedia Sf. 20 de, Decembre 28.
 Natalia, August 26.
 Naum, Decembre 1.
 Nestor, Octombre 27.
 Nicanor, Iulie 27.
 Nichifor, Februar 9.
 Nichifor, Aducerea moaștelor Sf., Mart 13.
 Nichita, Maiu 28, Septembrie 15 și April 3.
Nicolae Sf., Decembre 6.
 Nicon, Mart 23.
 Nifon, August 11.
 Onisifor, Novembre 9.
 Onisim, Februar 15.
 Onufrie, Iunie 12.
 Osie, Octombre 17.
 Pahomie, Maiu 15.
 Pamfilie, Februar 16.
 Pangratie, Iulie 9.
 Pantelimon, Iulie 27.
 Papila, Octombre 13.
 Paramon, Novembre 29.
Paraschiva Cuv., Octombre 14.
 Părinții uciși la Sinai, Ianuar 14.
 Partenie, Februar 7.
Paști, Sfintele, April 19, 20 și 21.
 Patapiu, Decembre 8.
 Patriciu, Maiu 10.
 Pavel, Ianuar 15, Iunie 29 și Novembre 6.
 Pelaghia, Octombre 8 și Maiu 4.
 Petru, Iunie 12.
 Petru, Lanțul Sf., Ianuar 16.
Petru Sf., Iunie 29.
 Pimen, August 27.
 Platon, Novembre 18.
 Policarp, Februar 23.
 Polieuct, Ianuar 9.
 Porfiriu, Februar 26 și Novembre 9.
 Probu, Octombre 12.
 Proclu, Iulie 12.
 Procopiu, Februar 27 și Iulie 8.
 Prohor, Iulie 28.
 Pruncii uciși de Irod, Decembre 29.
 Pulcheria, August 7.
 Roman, Novembre 18 și Octombre 1.
Rusaliile, Iunie 7.

- Samuil**, August 20.
Samson, Iunie 27.
Sava, Decembre 5.
Sava Stratilat, April 24.
Sava, Iunie 17.
Savin, Mart 16.
Serghie, Octombree 7.
Sila, Iulie 30.
Silivestru, Ianuar 2.
Siluan, Iulie 30.
Simion, April 27, Iulie 21,
 Maiu 24 și Februar 3.
Simion Zelotul, Maiu 10.
Sisoe-cel-Mare, Iulie 6.
Sofia, Septembrie 17.
Sotronie, Decembre 3 și
 Mart 11.
Sosipatru, April 28.
Sozont, Septembrie 7.
Spiridon, Decembre 12.
Stahiu, Octombree 31.
Ștefan, Decembre 27.
Ștefan, Novem. 28 și Mart
 23.
Ștefan, Aducerea moaștelor
 Sf., August 2.
Stratonic, Ianuar 13.
Tadeu, August 21.
Talaleu, Maiu 20.
Tămăduirii, Izvor. April 24.
Tarah, Octombree 12.
Tarasie, Februar 25.
Tatiana, Ianuar 12.
Tecla, Septembrie 24.
Teoctist, Septembrie 3.
Teodor, Februar 8 și Mart
 1.
Teodor Tiron, Februar 17.
Teodor Sfințitul, Maiu 16.
Teodor Stratilat, Iunie 8.
Teodor Trihin, April 20.
Teodora, Septembrie 14.
- Teodosia**, Maiu 29
Teodosiu, Ianuar 14.
Teodot, Mart 2, Maiu 18
 și Iunie 1.
Teofan, Mart 12.
Teofil, Iulie 28.
Teofilact, Mart 8.
Teona, Ianuar 5.
Teopomp, Ianuar 5.
Terapont, Maiu 27.
Terențiu, Octombree 28.
Timoteiu, Iunie 10, Maiu
 3, Ianuar 22 și Febr. 21.
Tirs, Decembre 14.
Titu, August 25.
Titu Romanul, April 2.
Toma, Iulie 7, Octombree
 6.
Treimea, Sfinta, Iunie 8.
Trifon, Februar 1.
Trofim, Iulie 23.
Trofimat, Septembrie 19.
Vartolomeiu, Iunie 11 și
 August 25.
Varvara, Decembre 4.
Vasile, Februar 28, Mart 7,
 Mart 22 și April 26.
Vasile, Ianuar 1.
Vavila, Septembrie 4.
Vestire, Buna, Mart 25.
Victor, Novembre 11.
Vincentiu, Novembre 11.
Visarion, Septembrie 15, Iu-
 nie 6.
Vlasie, Februar 11.
Vucol, Februar 6.
Xenia, Ianuar 24
Zaharia, Mart 24 și Sep-
 tembre 5.
Zenobiu și Zenobia, Oc-
 tombree 30.
Zoc, Decembre 18.

EROII NEAMULUI NOSTRU (PE DATE DE CALENDAR)

IANUAR

- 1 **Vasile Lupu**, Domn al Moldovei (1634—53), mort în exil.
Vasile Alecsandri (1821—1890), poetul deșteptării naționale.
- 7 **Ioan-Vodă cel Cumplit**, Domn al Moldovei († 1574), rupt de cămile.
Ioan Inocențiu Micu Clain, Vlădică românesc în Ardeal (1728—51), mort în exil la Roma (1777).
Ioan Sandu Sturza, întâiu Domn național moldovean la 1822.
- 30 **Grigore-Vodă Ghica**, Domn al Moldovei († 1777), tăiat de Turci.
Grigore-Vodă Ghica, întâiu Domn național muntean, la 1822.
Grigore Alexandrescu (1811—85), poetul lui «Mircea la Cozia».

FEBRUAR

- 3 **Simion Bărnuț** (1808—4), tribun ardelean la 1848; profesor de drept la Iași.
- 8 **Tudor Vladimirescu** († 1821), ucis de Greci.

APRIL

- 23 **Gheorghe Șincai**, povestitorul gloriilor străbune (1763, 4 sau 5—1816), mort ca slugă la magnații unguri.
- 25 **Mircea-cel-Bătrîn** (1386—418), organizatorul Țării-Românești.
- 30 **Mitropolișii Iacov I-iu** (mort 1760 la Putna) și **Iacov al II-lea**, Stamatii († 1803; ambii la Iași).
- 21 **Constantin-Vodă Brîncoveanu** (1688—1714), tăiat la Constantinopol, cu fii.

IUNIE

- 29 **Petru Maior** (c. 1760—1821), luminătorul trecutului nostru.

IULIE

- 20 **Ilie Iorest**, Mitropolit ardelean (1640-3); prigonit de Unguri.

AUGUST

- 17 **Miron-Vodă Barnovschi**, Domn al Moldovei (1626—9, tăiat de Turci la Constantinopol, în 1633).
 20 **Samuil Clain** (1745—1806), scriitor ardelean, începătorul școlii naționale ardelenе.
 30 **Alexandru-cel-Bun**, organizatorul Moldovei (1400—32).
Alexandru Ioan I Cuza, Domnul Unirii, desrobitorul țeranilor (1859—66), mort în exil (1873).

OCTOMBRE

- 27 **Dimitrie Cantemir**, Domnul Moldovei (1693-1710—1), mort în exil în Rusia, 1723.
Dimitrie Bolintineanu (1826—72), poetul baladelor istorice românești.

NOVEMBRE

- 8 **Mihai Viteazul**, Domnul celor trei țeri române (de la 1593; ucis de Nemți pentru Unguri la Turda, în 1601).
Mihail Kogălniceanu (1817—91), înviătorul trecutului nostru, cel mai mare orator român, desrobitor al țeranilor.
Mihail Eminescu (1850—89), cel mai mare poet al sufletului românesc.
 16 **Matei Basarab**, Domn al Țerii-Românești și părinte al ei (1632—54).
 30 **Andrei Șaguna** (1809—73), întemeietorul Bisericii ortodoxe a poporului ardelean.

DECEMBRE

- 6 **Nicolae Bălcescu** (1819—52), cîntărețul lui Mihai Viteazul.
 27 **Ștefan-cel-Mare** (1457—1504).

Serbători Naționale

- 24 *Ianuar.* Unirea Țerilor Române (1859 și 1919).
14 *Mart.* Proclamarea Regatului României (1881).
27 *Mart.* Unirea Basarabiei cu România (1918).
10 *Maiu.* Proclamarea Independenței României (1877).
28 *Maiu.* Ziua Eroilor Neamului Românesc.
11 *Iunie.* Proclamarea Revoluției de la 1848.
11 *Iulie.* Bătălia de la Mărășți (1917).
22 *Iulie.* Ziua MM. LL. Regin. Maria și Regin. Mărioara
6 *August.* Bătălia de la Mărășești (1917).
11 *August.* Ziua Nașterii M. S. Regelui Ferdinand (1865).
13 *August.* Bătălia de la Călugăreni (1595).
14 *August.* Intr. României în Răz. p. întreg. neam. (1916).
30 *August.* Luarea Griviței (1877).
28 *Septembre.* Proclamarea ca Rege al României a
M. S. Ferdinand I-ii (1914).
12 *Octombre.* Bătălia de la Oituz (1916).
15 *Octombre.* Ziua încoronării de la Alba-Iulia (1922).
16 *Octombre.* Ziua nașterii M. S. Reginei Maria (1875).
15 *Novembre.* Unirea Bucovinei cu România (1918).
18 *Novembre.* Unirea Transilvaniei cu România (1918).
28 *Novembre.* Căderea Plevnei (1877).

Aniversări Regale și Prințiare

- 10 *Mart.* Căsătoria A. A. L. L. R. R. Princ. Carol și Prințesa Elena
10 *April.* Ziua nașterii A. S. R. Princ. Moștenitoare Elena (1896).
24 *April.* Ziua numelui M. S. Regina Elisabeta a Greciei.
21 *Maiu.* Ziua numelui A. A. R. R. Prințesa Elena și Ileana.
5 *Augst.* Ziua nașterii A. S. R. Principelui Nicolae (1903).
30 *Septembre.* Ziua nașterii M. S. Regina Elisabeta a Greciei (1894).
3 *Octombre.* Ziua nașterii A. S. R. Princ. Moștenitor Carol (1893).
8 *Novembre.* Ziua numelui A. S. R. Principelui Mihai.
6 *Decembre.* Ziua numelui A. S. R. Principelui Nicolae.
23 *Decembre.* Ziua nașterii A. S. R. Prințesei Ileana (1909).
27 *Decembre.* Ziua nașterii M. S. Reginei Mărioara a Iugosl. (1899).
29 *Decembre.* Căsătoria MM. LL. Regelui și Reginei (1892).

PARTEA LITERARĂ

ARTS LIBRARY

Comemorarea lui Avram Iancu

Serbătorile în amintirea nașterii lui Avram Iancu, care s'au desfășurat trei zile în Munții Apuseni, de la satul Vidrei la așezarea orășenească, așa de pătrunsă și ea de spirit țărănesc, de la Cîmpeni, aduc înaintea tuturor chipul celui care în cîteva luni din anul 1848 a fost conducătorul luptelor pentru libertate ale Romînilor ardeleni.

Avram Iancu e cunoscut mai mult ca o figură legendară. Se povestesc faptele lui de arme, după memoriile „prefecților” lui, se citează cuvinte de-ale lui, tăioase, scurte, aprige, se repetă calificativul de „Craiu al munților”, pe care i l-a dat nu știu cine și nu știu de ce, căci numai stăpînire de sine stătătoare n'a vrut el să înființeze. Și mai ales firile simțitoare se întind asupra acelor lungi ani de întunecare a minții în care o umbră rătăcitoare se opria la pragul cunoșcuților și un viers de fluier zicea cîntecul unor vitejii care nu se mai puteau întoarce.

Însemnătatea luptătorului și chiar — să zicem — a cugetătorului politic nuscad dacă iese cineva din cercul vrăjit al legendei și din farmecul literaturii de imaginație și de ocazie.

Iată un fiu de țeran, de țeran înstărit, într'un ținut care înfățișează totuși ce are poate mai sărac Romîניה ardeleană. A fost dat la școală și a învățat bine supt profesori străini. Și-a făcut studiile înalte care-l îndrituiau să-și ia locul între avocați.

È un tînăr, dar nu e un student. È un vișător, dar nu un poet. Să nu încercăm a slăbi contururile tari ale unui suflet de voință, de hotărîre prin duioșia pentru părul galben și ochii albaștri ai unui făt-frumos. Nici să nu ni-l închipuim ca pe un țeran, căci creșterea l-a prefăcut, și el are toate însușirile unui intelectual, fără unul din defectele lor, cel mai mare pentru viața practică: ideologia, deprinderea cu vorbele, sportul cu formulele.

În jurul lui sînt oameni cari cred ca în Dumnezeu în Roma, în Roma deplină, necesară poporului lor. N'au experiența omului politic și nici măcar cea ce-i poate ținea locul: visiunea istoricului. N'au cunoscut țeri și neamuri ca să poată compara și să se deprindă a stabili deosebiri. Ei își închipuie că Roma poate fi înviată, prin Romîni și pentru Romîni, urmașii cei mai autentici ai ei.

Cu aceste elemente de cugetare ei se găsesc înaintea somației superioare pe care o aduce anul tulburării neamurilor. Cei tineri se încîntă de cuvîntările ținute în Cîmpul Libertății și pregătesc memorii către cine va fi mai puternic la sfîrșit. Cei bătrîni se îngrijesc puțintel de ei înșii, și sînt mai ales, oricît de energici în scrisori, dar puțintel speriați în sufletul lor.

De jur împrejur se varsă sînge pentru tin

crez ; bun, rău, n'are a face, căci esențialul este să se vadă orice nație supt steagul ei, gata să moară pentru drept. Așa fac Francesii, Italianii, Germanii în țara lor ; așa fac și Ungurii pentru a-și avea Ungaria liberă și Ungaria deplină în hotarele ei milenare. Se poate cruța sîngele, dar atunci se va trece peste nația care n'a avut de vărsat decît cerneală.

Așa a fost ieri, în războiul cel mare ; așa era atunci, în marile comoții naționale, politice și sociale.

Teoria cărturarilor, — oricari: Bărnufiu, I. Maiorescu, Treboniu Laurian, Bălășescu, chiar Șaguna, încă așa de tînăr, de nedepins și așa de Austriac — nu mergea pînă acolo. Instinctul poporului mergea.

Ii trebuia numai cineva care să cheme la arme. Și mai ales să și meargă în frunte cu oamenii lui, la ce-o fi : biruință sau moarte.

Avram Iancu a fost acest om. Nu un strateg genial, nici un mare bărbat politic. S'a exagerat lupta lui. Ajunge să te gîndești pe cine avea în față, bandele revoluției maghiare, abia organizate și ele. S'a ucis mult, și mulți au fost uciși: nu e niciun merit. Dar meritul este în faptul îndoit că acest om a avut încredere în masele adînci ale poporului său și că i-a oferit jertfa vieții.

Iar serbările pentru el se răsfrîng și asupra celor cari au luptat cu dînsul, nu pentru concepția sau planurile lui și nici pentru Împăratul cel bun ori pentru Împăratul cel rău, ci pentru nevoia de a trăi ca oameni care era în ei. Și Regele României ca și toți cei cari cu inima curată au fost acolo, toți cei cari de

departe s'au unit la comemorație au adus un omagiu poporului românesc din Ardeal care a dovedit că poate voi și poate face fapte din voința lui.

N. Iorga

Din literatura națiilor conlocuitoare.

Ești din pământ făcut...

de Iosef Lehrer.

*Ce vrei tu pe înălțime ?
 Colo sus vîntul se bate
 Știi tu de-unde și 'ncotro ?
 Pe 'nnălțimi, veșnici lumine,
 Și lumina-i Dumnezeu.
 Ce vrei tu pe înălțime ?
 Vrel ca vîntul în turbare
 Prin luminile ce ard
 Să-ți strecoare la ureche :
 „Ești pământ“ ?
 Cată 'n vale-un păr și leagă,
 Leagă viața-ți trecătoare,
 Și ferește-te de vînt,
 De lumini ferește-ți ochii :
 Licurici arăte-ți drumul !*

(Din germană, de N. Iorga.)

Din poezia modernă a Sîrbilor

de N. Iorga

Cunoaşteam din poezia modernă a Sîrbilor, bogată, variată şi duiosă, până la rătăcirile simbolismului contemporan, versurile lui Ivan Ivanovici (Zmai), în care glorifică munca solidară, vitejia în necontenită transmisiune a poporului său, şi fresca bizantină a lui Milan Rachici, *Samonida*. După traduceri francese le-am redat în „Opera poetică a lui N. Iorga“.

Vişita la Vălenii-de-Munte a d-lui Svetislav Petrovici, directorul revistei „Srpskog cnijenscog glasnica“, însărcinat de Ministeriul iugoslav a ni vorbi, după cerere, despre sufletul poporului său, îmi îngăduie a da, după alte traduceri francese, un şir de bucăţi care-mi par de un deosebit interes, duiosia lor asamînându-se cu a cîntecelor noastre.

E vremea să ni cunoaştem conlocuitorii şi vecinii altfel decît din legende, anecdote şi calomnii.

Contribuţia de astăzi poate şi ea servi la aceasta.

Mormîntul albastru

de Milutin Bojici

Oprîţi-vă, corăbii pulernice, oprîţi!

Pluţiţi uşor pe ape!

Căci cînt, în clipa asta de noapte-un requiem

Pe apele sfinşite.

Acol'n fundu'n care dorm concele marine

Şi peste alge moarte s'aştern veştede ierbi,

E cimitirul celor ce dorm frate cu frate,

Prometei ai nădejzii, apostoli în dureri.

*Ori nu simțiți cum marea se strecură ușoară,
De frică să nu strice repausul etern?
O liniște se 'nnalță din fundul de genune
Și luna obosită strecoară raza ei.*

*E mislica 'ncăpere, mormîntu 'ntunecat
Al mortului acelu imens ca firea noastră.
Tăcut cum este noaptea, întreg și 'ntunecat,
Cum este-âl desnădejzii abis de veșnici ghefe;*

*Nu se aude oare cum din adîncul glauc
Se 'nnalță Pietatea și apele cuprinde?
Curioasă pantomimă în aiere se 'nșiră:
E sufletul cel mare al morșilor trecînd.*

*Opriți-vă, galere. Unde frații miei dorm
Sunăți, trîmbițe, lin,
Și sentinele 'n mare ținută vă rugați
Unde se leagă valuri.*

*Căci veacuri se vor duce întregi cum trece spuma,
Ce peste val plutește și pierе 'n infinit,
Și marea răsbunare pe oasele-adunate
Iși va clădi palatul eternelor splendori.*

*Dar în mormîntul unde a fost pus în pămînt
Enormul și grozavul mister al epopeii
Și unde-a fi un leagăn legendelor de mîni,
Iși va căta odată spiritul corifeii.*

*Coroanele bătrîne aici s'au astrucat
Cu bucuria, care trecu, a vremii noastre
Și de aceia groapa zace 'n umbră de val,
Între adîncul țernei și bolta cerului.*

*Opriți-vă, galere, și stîngeți faclele,
Oprească-se lopata!
Iar după rugăciune pioase lunecați
Fără de niciun zgomot în noaptea 'ntunecoasă.*

*Căci trebuie aice tăcere necurmată
Ca să audă morșii cum strigă luptele,
Căci sîngele lor arde în brațul fiilor
Ce se aruncă iarăși pe-arena gloriei.*

*Acolo'n depărtare cîmpia se 'nroșește
De-același sînge care aice s'a vărsat,
Asupra celor cari-au căzut zace odihna,
Pe cînd se făurește prin fii Istoria.*

*De-aceia vreau lăcere ca requiem să cînt,
Fără cuvînt și fără de lacrimi și suspine,
Ca să amestec miros de smirnă 'n cel de praf,
Și în rumoarea surdă a tobelor departe.*

*Oprîți-vă, galere! Ca să li facem cinstea
Supremă, blind plutîți:
Slujesc o liturghie cum n'a văzut-o cerul
Pe apele sfințite.*

În pădure

de Milan Ciurcin

*În frageda și clara dimineață
Ca 'ntr'o poveste bună de-altă-dată
Ne-om duce amîndoi colo'n pădure,
Și numai păsărica 'n zborul ei
La glasul nostru vesel va răspunde.*

*Cu grația tă nevinovată
Vei rîde, și-mi vei spune-apoi
Frumoase întîmplări necunoscute,
Și 'n schimb eu îți voi sărută
Mînuța, cît îmi vei lăsa-o.*

*Dar, ca să fim cu inimile drepte
Știînd ce e și ce nu e iertat,
Spre seară ne vom face iar cumînți
Ca niște vechi și-acum, bătrîni prieteni.*

*Acordurile triste și suave
Ce vor ieși din inimă atunci
Vor fi în ton minor și dureroase:
Spre seară ne vom face iar cumînți.*

Veghea

de Ioan Ducici

*In sudul aleii ce doarme tăcută
Se 'nnalță în noapte săpt negura deasă
Din marmură vila. Un vînt sufl' ușor
Pe recea cărare-a răzlefei grădini.
E liniște 'n toate. Balcoane de piatră
Le sprijin centauri, și noaptea cea lungă
Se 'nfundă, tot mută, încet, tot încet
Pe șirul de umbre de negri castani,*

*Tăcere. Și numai în bezna 'nghețată
Se vede în vilă o flacără slabă.
Lumina-i lucește ușor pe pridvor :
În jur trandafirii, în spate perdele,
Tăcerea-i adîncă.*

*În camera caldă, în patul de cedru
Boltit de 'nvelișul cel de crisanteme,
În toată splendoarea-i cea tînără, veghea
Și-o face-o femeie. Alături, în scrin,
Legate în aur, pe raft de-abanos,
Sînt Tasso și Platon. În soba cea veche
Lumina cea roșă de foc nu s'a stins.*

*Veghiază. În mînă o carte.
Ca marmura albă-i e mîna de rece.
Cetește cîntarea-mi tîrziu. Eu sînt mort.*

*Și noaptea s'oprește de-odată în mers,
Și numai tăcută, voioasă, lucește
Lumina, și joacă pe zidul cel gol
Fantasme de umbre imense ce trec.*

Biserica părăsită

de Milan Rachici

*Privește la icoana bătrîn'a Răstignirii,
Un val de sînge curge pe biata coasta lui.
Sînt morți ochii și buza e vîndăță ca moartea:
În jurul frunții prinsă-i cununa de argint.*

*I-au dăruit boierii și șerbii altei vremi
Acea salbă de galbeni ce 'mpodobеște gîtul,
Și smalțul cel albastru de-argint s'a încrustat
In cadrul care-i fapta unui meșter din Dibra.*

*Așa zace Isusul în templul solitar
Și, cînd amurgul cade încet-încet pe toate
Și pasărea de noapte își cată prada ei,*

*In zidurile goale, de stafii cercetate,
Crunt, plin de desnădejde, Hristos brațele 'ntinde
In veșnic' așteptare a celor ce nu vin.*

Dorința

de Milan Rachici.

*Cînd va fi scris ca moartea să vie să mă ieie,
Dă, Doamne, să mă prindă în noaptea toamnelor,
Cu zimbetul pe față, senin, tare și tînăr
Să mor într'un Septembre supt cerul luminos.*

*Ușoară mi-ar fi soarta. Dar ce-ar veni pe urmă,
Intreagă vanitatea trezită 'n jurul ei
Și lacrima cerută doamnelor în zăbranic,
Și jalea prefăcută dibaciu a domnilor,*

*Și negrele-arterie, făcliile și carul,
La ele cu durere de-acuma mă gîndesc,
Și sufletu-mi se umple de scîrba comediei,
Cînd e smerit frumoasă odihna în etern.*

*O da, fără de plîngeri și marturi să te stingi,
Fără nimic din astă stupidă pregătire,
Tăcut cum se 'mprăștie parfumul florilor,
Să-ți ștergi așa și viața și disperarea ei:*

*Cu-o singură suflare 'n vigoarea tinereței
Să mori într'un Septembre supt cerul luminos.*

*Ia uită-te cum luna lucește peste eîmp,
Împrăștiind mulțimea de nouri supt lumina-i,*

*Ce miros bun de iarbă: simți plantele cum cresc,
Foșnesc o tînguire porumburile 'n roadă.*

*Va scînteia de-asupra noastră cerul cel clar.
Mușenia săpturii întregi ne va cuprinde
Și 'n tufele vecine își va desfășura
Aripa liliacul gata de zborul ultiu.*

*Și-atunci cînd de depar e va fierbe iar orașul,
Cu vana-i voluptate sufletele 'njosînd,
Și ecoul serbării s'a prelungi în taină,
Din nevăzut porni-va zvon de privighetori.*

*Atunci natura 'ntreagă cald s'a înflora,
Și cîmpul, și pădurea, grădina și livada,
Tot ce trăiește 'ntr'însa tare va saluta
Solemna apropiere a morții ndiferente.*

*Eu voiu tăcea atunci-a. De ce aș mai vorbi?
Voiu săruta doar mîna ta cea îngălbenită
Și, calm, cu-o respirație tot mai încetinită,
Voiu părăsi cu viața miseria, durerea.*

*Fără de o părere de rău și zimbitor
Și voiu închide ochii atunci-a în etern.*

*Dar voiu simți, iubito straniu ca 'ntr'o visare,
Cu mistica blîndeță din stele pogorînd
Și cu aromă țernii de plug abia deschise,
Raza privirii tale căzînd asupra mea.*

Unei moarte

de Milan Rachici

*Natura cea sterilă a cerului natal,
Chîrcită și bolnăvă, nici soare și nici Maiu,
Unde odihna rece de spaimă te cuprinde,
Să-ți deie o odihnă dulce, iubita mea.*

*Pe cîmpii plini de neaua în care te-ai născut,
In biata-ți groapă care-o umbrește bradul firav
Dormi. Și să-ți fie țerna ca o miloasă mamă.
Dormi, suferi drag: supt giulgiul cel alb neprihănit,*

*Să-ți cînte glasul jalnic al vîntului pribeag
Un cînt de adormire de-asupra stepei goale,
Și corbi negri 'n căderea încetă de amurg
Prohodul tău să-l cînte lingă mormînt, lugabru.*

NOTE POLONE

de N IORGA

I. Spre Varșovia

Același șes bucovinean se prelungește și dincolo de apa Ceremușului, înceată, dar limpede și curată, pe care o străbatem pe un pod improvisat în locul celui pe care l-a rupt războiul. Trecerea de la o țară la alta se face fără greutate.

Aceiași sămănătură îngrijită de sistem austriac: orz, ovăs, porumb tinăr, covor trandafiriu de trifoiu, picăturile de aur palid ale rapiței. Aceiași casă șindilită cu coperișul împărțit neted în povirnișuri. Numai în locul grănicerului în albastru păzește un blând soldat blond în verde și o fetiță desculță își arată toți dinții albi rizînd la nu știu ce conductor al trenului nostru, rizînd, nu ca o codană a noastră, sfioasă, ci ca o veselă rusalcă ieșită din fundul Ceremușului alb.

Numai aici, în acest fragment rusesc de Galiție austriacă, pădurea apare, pădurea stîrpită supt muntele Bucovinei, pădurea stropită în margine cu floricelele albastre de miosotis. Adunată, risipită în grupe răzlețe, în copaci isolați, ea prinde zarea.

Și, iarăși, biserica e alta. Se simte schimbarea de rit. Nu mai e masivul nostru turn păzind lăcașul de sprintenă smerenie. Pe deal sus, cu o așezare ca a Sucevei, țîșnesc înalte turnuri suptiri și zidurile se prelungesc, puțintel informe, între casele cu coperișuri roșii. Alături însă căsuța e aceeași, pierdută în livadă, stufoasă, șindilită, rar cu țigla. Și locuitorii sint toți țerani în alb, incinși cu briu larg, țărance cu o lungă catrință, închisă oblic în față.

Negoțul e slab. Puține vagoane îndreptate spre Sud. Țara „vulturului alb” trimete în jos numai cărbuni și ceva piatră albă de ghips.

Orașul acela de sus, azi fără ziduri, nu e decît Sna tynul, și ne găsim în Pocuția, în „țara colțului”, pentru care s'a vărsat atîta sînge între Domnia moldovenească și oamenii coroanei polone, pînă ce ambele clase nobiliare, moldovenească și polonă, ajunseră a se înfrăți, a se confunda aproape. Amintiri singeroase colindă încă toate aceste păduri, odată bune pentru pîndă și distrugere. Din fericire ele nu mai au putere azi asupra celor două nații, de cînd dincoace de Ceremuș nu mai poruncește, pentru interese egoiste, șleahta.

Ceva mai departe, un formidabil dom răsare dintre modestele acoperișuri de șindilă sură. Vre-o mănăstire izolată... Sacra Austrie catolică, prietenă a „unirilor” ortodoxe, avea iubirea lor, ea însăși plecînd din umbra întăielor fundații mănăstirești în văile Alpilor.

Rupt în șuviți între maluri joase, Nistrul lunecă aici prin tufișuri ce acopăr întinderea sămănată de oi și vite. Nu e încă râul solemn curgînd prin fund de prăpastie în umbra cetăților apărătoare. Țară deschisă năvălirilor prin care nu odată Turcii și Tatarii și-au deschis calea către porțile tari ale bogatului Liov.

Ai noștri se puteau crede acasă în trecerile lor, dacă limba n'ar fi sunat altfel și dacă pentru aceiași pravoslavnicie oamenii de aici n'ar fi ridicat biserici măhăloase și mătăhăloase în care nu e niciun simț al frumosului.

Colomeia ni se arată. Gara strînge o lume foarte amestecată: mulți soldați, puțină Evreime vizibilă. Orașul e undeva departe în fund. Și el a fost prins pe vremuri, adesea, în tumulturile acestei graniți disputate. Chiar lingă suptîratecul turn al bisericii catolice apar însă și muncitorii cu șăpci și cele d'întăiu caracteristice tipuri habotnice cu tichiuțe de catifea neagră pe creștet.

Incetul cu incetul vechiul port pe care eu îl numesc „tracic” decade, de și casa păstrează tot vechiul ei caracter, absolut neschimbat. Pălăria de paie cu fundul înalt face loc șăpcii orășenești; abia dacă femeile cu capu 'n cirpe roșii au, în această zi de muncă, puțină cusătură pe umărul cămășii înnegrite. Galiția, țara

rusească „roșie”, va fi inferioară acestui preambul care a fost Pocuția.

Apoi în minunatele păduri casele presărate mai rar scad și ele ca întindere și frumuseță. Rămășițele unei mari proprietăți de stoarcere și asuprire a ființei omenesti par a dăinui încă. Sămănăturile arată să fie încă ale lor, mulții moștenitori săraci, și ele sînt de toată frumuseța, cum cîmpul de fineață e o nesfirșire de flori în aceleași game, aproape ca în Bucovina; dar cu mai puțin amestec de vînat busuioc sălbatec.

Nobilul proprietar n'a lăsat măcar castelul, ca în Apus, ori, ca în Moldova noastră, alba curte cu pridvorul primitiv în mijlocul pomilor bătrîni ai livezii. A-rendașul a fost aici totul, și acest speculator era omul de altă nație și de altă religie, lucrînd pentru sine, numai pentru sine, indiferent pentru ruina rămasă în urma cîștigului său.

La Otynia pe deal, biserica „domnilor”, roșie, sveltă, în structura ei gotică, păzește cuibul de supuși în marginea căruia amestecul haotic de cupole, ca niște uriașe căsuli de culbeci, se apleacă în atitudinea șerbului. Pe drumurile noroioase căruțele cu cai cară oameni murdari și posomorîți.

Răsărind din mijlocul acestui ținut cu populație rară și săracă, Stanislavow, care se anunță prin fațadele sale de biserică iesuite cu două turnuri, e un foarte mare centru de viață internațională, în a cărei măreață gară, bine întreținută, își dau întîlnire grupe de populație amestecată. Asupra „austriacismului” de două veacuri a trecut un vînt de Apus, care se simte în fisionomie și îmbrăcăminte, o întoarcere a acelor mari curente occidentale cărora înaintea de căderea ei Polonia cea veche și-a datorit capitolele cele mai interesante din cultura ei.

Nici măcar dubla episcopie, latină și ortodoxă, nu vorbește călătorului prin monumente sau ruine.

Dincolo de hotarele acestui „regat” de o clipă șesul polon nu mai are nici case așa de caracteristice, nici portul cusut cu flori al Răsăritului. Supt broboada întunecată femeile în haine de tîrg au fața liniștită și frumoasă. Văd flăcăi voinici și veseli: rasa arată a fi, cu toată exploatarea și alcoolul, cu toată neglijarea vo-

ită din partea unui guvern dușman, puternică și mindră.

Apoi totul se înalță, se sapă în modilci, pentru ca să urmeze în lungi întinderi de păduri și de poiene, de o încântătoare verdeață fragedă de April, cu lanuri furișate, pretutindeni, tot așa de imbielșugate. Păcat că omul nu-și are și el veșmîntul lui de floare!

Și mergem spre Liovl străbunilor, loc de negoț și de prietenie, rare ori și țintă de atac, prin același superb verde tînăr supt norii suri, printre cari sate amurgesc supt țesătura, snopilor de stuf, pe lingă ochiur de pădure din care castelul secolului al XVIII-lea scoate pe jumătate, curios, la drum pridvorul cu stilpi albi, de-asupra sălașurilor servile, și mormintele se cufundă supt enorma cupolă sură a mausoleului.

Pe cîmp, de o parte, țeranii ruși lucrează în căldura năprasnică, de alta burghesia evreiască se așterne în iarba umedă, cu spuza copiilor de toate vrîstele.

Satele lipsesc pe urmă, dar cîmpul tot e admirabil cultivat, și din nou cusături grele acopăr umerii femeilor, pe cînd bărbații au prea adesea costumul de fabrică. O întregă populație lucrează cu cel mai mare zor la sămănături, și orzurile, ovesele sînt înalte; pe alocurea se ară numai acuma. Ce rămîne încă absolut disgrațios e biserica unită a Rutenilor, largă și cu turnulețe rotunde, groase, sure, aceiași de la o așezare la alta, tot așa de antipatică.

Din nou o lată apă, cît Siretiul, cu undele învălmășite, Bistrița, taie șesul adînc adăpat de ploii. O luptă a lăsat frînturi de pod și o mare casă ruptă de obuse. Mai departe se prelungește bogăția, ce pare fără capăt, a nemărgenitei grădini.

Haliciul, tocmai în capăt, nu presintă decît un grup de case dominat de o cupolă cu cruce. Nimic istoric nu amintește pe regii de pe vremuri ai Rusiei Roșii și pe Iageloni, urmașii lor. O simplă subprefectură austriacă.

Pe prispele umile grupe familiare, întoarse de la muncă, se odihnesc, și chibritul pentru pipă scapără la căderea serii.

Și iată că de-asupra acestor coperișuri vircate, tot mai strînse și mai dese, odată un mare castel dărîmat se ridică, străpuns de deschizături pentru

pusti supt linia elegantă a arcadelor lombarde. Polonia eroică a lăsat prea puține rămășițe de piatră, pe cînd umilința bojdeucilor se înnoește neconținut și trece în veșnicie. Aiurea biserica de sat are supt tînicheaua nouă ferești și contraforturi gotice Orașul de amestec, răsărit la suflarea Apusului, începe a se anunța.

II. Varșovia.

Varșovia e încunjurată de un pustiu de nisip acoperit de vechi, foarte vechi păduri de brad. Ici și colo numai fărîmicioasa coajă cenușie și galbenă e întreruptă de pătura pămîntului hrănitor, și mici lanuri de orz, de ovăs se leagănă în vîntul ce răscolește greii nori de ploaie din cari picură în faptul dimineții.

Dar din bradul, din molidul cu coaja ce se dejghioacă, lăsînd să se vadă lemnul roșcat ca un vechiu cion părăsit, din cîte un salcîm care împrăstie din miile lui de flori albe aroma-i dulce pînă departe, oameni harnici au știut să facă o adevărată podoabă, bine orînduită și păstrată cu îngrijire. Pretutindenî răsar, între plantațiile sprintene, case înjghebate ușor din scînduri: „pensionate” adecă pensiuni de familie, vile. Fabriciile vor veni numai ceva mai departe.

Pînă la ele se înșiră resturile, păzite încă, ale vechilor fortificații rusești și, poate, în parte, anterusești, cu casematele de cărămidă veche, cu modilcile nenumărate și șanțurile adînci. S'au păstrat încă, în jurul frînturilor de vagoane și muniții, împletiturile de sîrmă ghimpată.

De acum aproape douăzeci de ani atîtea s'au schimbat aici! Iață chiar la intrare, cît de crud se răsbună înfrîngerea vechii tiranii asupra bisericii rusești înfiptă odată lîngă gară ca o sfidare. S'au dus tăblițele de aur de pe cupolele asiatice, ușa e bătută în scînduri, icoana de mosaic, o frumoasă operă de artă, de de-asupra intrării nu mai privește la îngrămădirea, în zi de hram, a ofițerilor îmbrăcați în fireturi, a oficialității îmbulzicioase și obraznice, la trupele înșiruite pentru a face onorurile comandantului și a sa-

luta cu salve clipele mari ale Bisericii pravoslavnice. Larga piață e încunjurată cu un gard provisoriu și încet, încet dărîmarea colosului de piatră sură, vagă, tristă, a început. Peste doi ani, alegîndu-se fiecare bucată din prețiosul material, nimic nu va fi rămas dintr'însa.

Dacă ar fi așa și cu întreg regimul care s'a sfîrșit! El trăiește însă în monotonia imensității sale prin străzile croite drept, în tot aspectul vechiu al marelui oraș. Poate și în oarecare încetineală, care nu e nici oboseală, nici lipsă de vitalitate. În oarecare lipsă de avînt, care odinioară era o datorie cetățenească și de care acei cari au purtat jugul se vor despărți greu. Și, iarăși, în greutatea cu care aici și azi, după ce soarele libertății, nu fără amenințări de strașnice furtuni din Răsărit, luminează asupra tuturor, sufletul omenesc, totuși blind, dulce, cutează a zîmbi. Viața e azi, cu toată dîrzenia unor anumite împotriviri, o rechemare la viață. Și aceasta se simte. Asupra tuturor e ca o supraveghere nevăzută.

Rusia n'a creat nimic în orașul vechiu, nici o clădire în stilul ei, pe gustul ei, nici una din acele peceți indelebile, teribile, arse în carne, de care nicio liberare și nicio revanșă nu poate scăpa pe învins, supus și dominat. Nimic decît bisericasca hardughie care se va preface în cărămizi culese una cîte una. Nu e un așezămînt din acelea de care nimeni nu se poate apropia ca să le strice: nicio bibliotecă, niciun muzeu, nicio fundație culturală ca ale vechilor familii nobile polone. O sută cincizeci de ani au trecut fără urmă, odată cu Cazacul din răscrucea străzilor.

Dar orașul, capitala statornică, în secolul al XVII-lea, a unei regalități de mai multe dinastii, care, curios!, n'a lăsat nici ea un palat, o statuie, un arc de triumf, cu toată imitația Parisului monumental al lui Ludovic al XIV-lea și al XV-lea, a fost brusc oprită în creșterea ei naturală. De aici lipsa de continuitate, evidentă, între secolul castelelor pierdute în verdeață, al elegantelor alei, al bisericilor în stil iesuit încîrligat, întortochiat și împopoțonat — căci de un gotic mai vechiu, ca în Cracovia, nu poate fi vorba — și

între cele dintău apariții greoaie ale stilului utilitar de mai ieri, indiferent pentru podoabe. Modernism, ca la Pesta, la Viena, la Praga chiar, nu e, dar nu e — afară de câteva construcții ale trecătorului Mare-Ducat de Varșovia — nici o epocă asemenea cu a Imperiului întâiu și al doilea în Franța, cu a regalității port-fredericiene în Berlin. Se vede că tot ce s'a clădit a fost sau biroul cuceritorului sau casa făcută cu greu și fără speranță a cuceritului.

Și de-odată naționalismul, luptînd desperat pe toate fronturile, a repurtat biruința. El țîșnește acum din toate părțile. Orice manifestare și-l scrie pe frunte. Ofițerimea cu uniforme variate e pretutendeni, și ea arată, așa de mîndră că poate proclama costumele revoluționarilor învinși acum o sută de ani! Șăpcețele „naționale” mărunte acopăr capul școlarilor și scolarîțelor și colorile alb și roșu-violet se unesc pe dinsele. În unele prăvălii steagul național înfășură vitrina. Vulturul alb răsare pe atîtea firme. Librăriile, care atîta vreme n'au putut vinde decît cugetare și simțire controlată și vlăguită, desfășură o extraordinară recoltă de cărți în toate domeniile, de cărți **libere**. Ca să fie și lucrări străine trebuie o prăvălie specială. Nicio literă cirilică pe copertă, cum nu e niciuna, la doi pași de Rusia, pe firmele magazinelor; la un medic ea era ștearsă și înlocuită cu una polonă.

Biserica nației triumfă și ea. Capiștea pravoslavnică va cădea la pămînt. Mîndru ca un șef de oaste trece preotul, unul din învingători și un important factor politic în viața de după biruință. Peste câteva zile clerul frances va veni aici ca să arăte că între cele două țeri catolicismul stabilește și el o legătură, care nu va fi cea mai puțin importantă.

Iar atotputernicia rusească e înlocuită azi printr'o legăție sovietică, strict supraveghiată, care ocupă vechiul Otel de Roma, unde am stat și eu pe vremuri supt ochiul agenților atenți la orice străin. Note neputincioase, căroră li se răspunde în același ton, cad fără putere pe acest pămînt care și-a scuturat sclăvia și care e dispus a face orice pentru ca ea să nu se mai întoarcă niciodată.

E mulțămită această lume, domoală, afară de reprezentanții celor unsprezece feluri de politici, oricînd și oriunde gata să discute, cu temperamentul pe care pentru astfel de manifestații nația l-a dovedit totdeauna?

Un socialism coace. Aceasta e sigur. Sînt supt șăpci căutături urîte. Se pot plînge oamenii că n'au ce lucra ori că lucrul nu li se plătește? Ar tăgădui evidența. Au ei vre-o pagubă din oscilările valutei, simt ei azi o pierdere din scumpirea produsă de apariția pompoasă, dar amenințătoare, a zlotului, egal azi cu patruzeci și cinci de lei de-ai noștri? Ei mai puțin decît oricine. Zlotul și puii lui, groșii, gonesc pe străinii vînători de ieftinătate, dar funcționarul își are puțința de traiu, muncitorul impune cît vrea, țeranului nici nu-i pasă de asemenea prefaceri pe care nici nu se ostenește să le înțeleagă.

Iar pentru a governa, altfel decît în Rusia, i se cere acestei clase ucenicia pe care a făcut-o burghesia înainte de întronarea ei și mai ales aportul mai vechiu pe care această burghesie l-a adus la crearea lumii moderne.

Sărăcia apare doar la copiii în zdrențe, cari cer, la cutare bătrînă, al cării graiu frances o arată că vine din fericirea sovietică. O întîmpini de cîteva ori într'o zi, — și, față decît s'a schimbat și ruinat aici, nu e mult.

Automobilele sînt extrem de rare, trăsurile, curate, foc de scumpe; nu toate tramvaiele sînt înțesate. E o socoteală, o cumpănire în cheltuieli. Viața n'are zvîcniri de friguri. E în ea ceva din liniștea poetică a florilor sămănate oriunde, și pe balcoane, cu o discretă rugăminte „să nu calci”. Pe băncile din mijlocul străzilor celor mai freventate, stau ca pe prispa de acasă familii modeste, cu copiii în poală, cu cîinele și pisica la picioare. Par să guste încă un lucru totuși nou și foarte dulce: că sînt în sfîrșit la ei acasă.

Moravurile par nesfîrșit mai bune decît în Germania vecină. Niciun îndemn la destrăbălare. Cinematografele au scene istorice sau romantice. Cărți fără coperti iritante. O caricatură de obicei fără decoltaj.

O presă al cărei ton nu-l pot aprecia, dar care nu se aprinde decît pentru politică.

O rătăcire a automobilului de piață condus de doi bolșevici patentaji, cari se ceartă între ei pe socoteala celor cinci zloți (două sute cincizeci de lei) pe cari-i vor cere pentru un parcurs de cinci minute, ne-a dus înaintea unei clădiri pe al cărei rînd de sus răsar, făcînd gesturi înfrigurate, figuri evreiești ca acelea pe care România a încetat de mult a le presînta. E un ghetto medieval în plină revoltă epileptică. Inscripția în litere ebraice și latine spune că acolo e centrul unei federații zioniste. Am noțiunea unei „vieți politice” cu care nu m’am întîlnit pînă acum și cu care sper să nu mă întîlnesc, la noi, niciodată.

Iar la miezul nopții un grup zgomotos, cu enorme bastoane, oprindu-se la fiecare moment pentru a se hirjoni și a se împinge, sînt „Junimea evreiască”. Acum cîteva zile, aproape goi pînă la mijloc, ei defilau pe străzile Varșoviei ca să arăte că Zionul are și o armată, iar această armată și bețe solide.

Orașul petrece în sunet de musică. Mi se spune că petrecerea se va prelungi. E încă una din urmele, din singurele urme pe care le-a putut lăsa Rusia rîncedelor pierderi de vreme.

Legăția Romîniei ocupă o parte dintr’un vechiu castel al familiei Branicki. Un vast parc o încunjură, apărat cu uluci de lemn care pîtrezesc. Altă parte e dată altor chiriași. Sistemul „fundațiilor” apără în mijlocul unui mare oraș modern aceste oaze de verdeață veșnic tînără în jurul grațiilor mignone, al căror fard cochet se șterge încet de asprul suflu al vremilor fără poezie.

Bisericile acestea iesuite, clădite din nou și pentru a cuprinde monumentele care nu se puteau înălța pe piețe, strîng laolaltă, une ori peste un rest abia vizibil de ev mediu, tot ce poate da răul gust al secolului al XVIII-lea, servit de Italieni cari știau să decoreze mare, scump și cochet. Antichitatea interpretată de acești copîști superficiali își dă eroii cu

coifuri împăunate. O întreagă serie de maeștri ai sculpturii decorative de paradă au contribuit la împodobirea acestor largi lăcașuri pline de lumină clară. Pictorii au lucrat alături la aceleași alegorii: cel mai vestit dintre dînșii, Bacciarelli, un imitator în mai dulce, mai zîmbitor ale lui Giambattista Tiepolo, s'a așezat pe o viață, însurîndu-se cu o Germană din aceste părți și mormintele lor la Sfintul Ioan înfățișează alături medalioanele celor doi meșteri cuprinși supt același acoperiș.

Goticul de la această catedrală e recent și împrumutat Angliei. Autentice sînt numai cele două roșii pietre de mormint purtînd reliefuri lustruite de vremuri care tot acolo se ascund după stranele date de Sobieski și după jețul împodobit al cardinalului arhiepiscop.

Totuși aceste biserici fără mare semnificație artistică dau, prin înaltele lor turnuri supțiate, un aspect de măreție deosebită orașului cînd îl privești de pe singurul rămas întreg din cele două poduri care acopăr largul curs, de Dunăre moale, al Vistulei, curgînd visător spre Gdansk, spre apele reci ale Mării Baltice. Frontul de mari clădiri sure, de clopotnițe latine, tras drept pe malul îmbrăcat cu piatră e cu desăvîrșire impresionant.

Cercetat în interior, orașul vedește îndată elementele dispartate care-l alcătuiesc. După unitatea absolută a unei fațade care salută parcă pe străin, cu un gest nobil și solemn, nu este armonia părților, venite din veacuri și de supt influențe deosebite, care-l alcătuiesc.

Iată, la doi pași numai de monumentele funerare ale aristocrației polone, acolo, la Sf. Ioan, o stradă cotește, se învîrte, revine, ca în vechile uliți medievale, strînse 'ntre zidurile lor. Casa germană a veacului al XV-lea, al XVI-lea mai ales, apare, cu portalele împodobite, cu stemele și anii de clădire zgîriați pe piatra cenușie. Și, după un scurt drum, ești chiar în mijlocul bătrînei colonii, pe „piața tîrgului”, încunjurată de severe clădiri disciplinate, în pivnițele cărora, ca la Fukier, se păstra hidromelul pentru marii băutori întorși de pe drumuri lungi, în curțile cărora, cum se

vede din stampe, deșcărcău căruțele țărănești, acoperite cu covergi, ce aduceau marfă nemțescă din Nord, marfă răsăriteană din Sud-Vest.

Dar aici, în centrul mercantilor al Germanilor, s'a substituit Evreul. Mica lui preocupăție stăruitoare a luat locul unui avînt de care nu e capabilă rasa decît în domeniul abstract al finanțelor. Crasa micilor gospodării neglijate unge porțile sculptate; fațadele se cojesc neîngrijite și lemnul descolorat putrezește la ploii și crapă la căldurile verii. Locuitorii cresc și se înmulțesc fără schimbare, fără progres, mușchiu de Asie cu nesfirșita reproducere vegetativă.

Și, ieșind din scoica vechiului comerț de întreprindere, el se întinde neconținut, improvisînd case de piatră cu multe rînduri care pentru spiritul seminției n'au mai multă valoare decît trecătorul cort al nomadului.

Nici nu se locuiește în ele, ci toată lumea e afară pe trottoare, îmbulzindu-se, înghesuindu-se, învîrtîndu-se în cilciie, singuri nu știu pentru ce, trecînd și retrecînd străzile.

Numele nu arată decît o pecete a oficialității, odată, timp de vre-o douăzeci de ani, prusiene: Kaffemann, Strumpfmann pe unele firme sună ca o batjocură.

Și se fac silinți desperate pentru a-i transforma în naționalitate. De aceia se păstrează, se cultivă, se afișează caftanul galițian, șăpçuța cu visiera mică. Vreau să se știe că, așa cum sînt, cum înțeleg a fi și de acum înainte, ei se concep ca stăpîni ai pămîntului acestuia. Dieta are un partid al lor și clubul zionist scoate la iveală tot ceia ce rasa poate să aibă, ori simpatie, ori nu, dar caracteristic.

Coajă de burghesie germană de o parte, tabără de urmași asiatici de alta. La doi pași însă e altă lume, aceia pentru care teatrul cu cinci rînduri de loje își desfășură programul de piese și de operă, primadone evreiești cîntînd duo de pasiune cu un oaspete italian, aceia pentru cari sună musica târziu. Sînt între ei oameni foarte bogați, ale căror hectare de ogor și pădure se socot cu sutele și chiar cu miile, sînt nume care smâlțează cu scînteii de glorie tot trecutul acestei mîndre nații. Dacă ar fi aici o Curte, poate s'ar vedea

mai des, în oraşul aproape fără automobile, trăsurile lor de casă. Dar Curtea s'a dus, de şi cite un Czartoryski — mi se spune — ar voi s'o învie, aducînd ca aport şi originea habsburgică, arhiducală a soţiei sale.

Castelul de odinioară, acela a rămas, mizgălit pe din afară, banalisat, murdărit înăuntru, tăiat în bucăţi, închis publicului, care ar fi putut trage rele îndemnuri patriotice, de stăpînirea rusească. Azi el s'a liberat, se curăţă, se restituie destinaţiei lui primitive, în ce priveşte naţia măcar, dacă nu în ce priveşte regele. Şi, în partea de sus, acel Versailles al Poloniei, cu terasele lungi dominînd oraşul întreg, e de toată frumuseţa, putîndu-şi înfrunta modelul.

Peste vechiul castel mazur, simplu şi aspru, secolul al XVIII-lea şi-a grămădit podoabele de lemn sculptat şi de stuc aurit, căminurile de marmură, plafondurile lucrate de Bacciarelli, cu alegorii acoperind iubiturile lui Poniatowski cu Ecaterina a II-a, statuile antice de artiştii italieni, parchetele migăloase. Un pictor de fama unui Canaletto a fost chemat de departe, şi maiestrul atmosferelor veneţiene a adus cu el puterea de a vrăji întinderi largi, cu toată lumea, de multe feluri, care furnică în ele. Cutare piaţă a tîrgului Varşoviei e mai reuşită decît chiar colţurile cetăţii lui de naştere; o caldă lumină de aur italian scaldă întinderea plină de mişcare, pe cînd sus nouraşi albi acopăr un cer cu virci de un delicat albastru palid. Alte pînze dau portretele lui Stanislav-August, ale monarhilor prieteni, al Ecaterinei triumfătoare de sănătate şi energie. Intr'un colţ, înţelegerea pe cîmpul de luptă a Polonilor cu nişte Turci de o foarte pitorescă înfăţişare. Odăi de paradă, cabinete de culcare şi de toaletă, săli de mîncare, vast salon de bal, tot ce trebuie zeului zîmbitor şi frival al secolului.

Poniatowski se înalţă cînd îi simţi urmele în acest graţios lăcaş. Nu e un paj de buduar rusesc îmbătrînit fără maturitate. Gusturile lui adesea rivalisau cu ale mai vechiului Leszcynski de la Nancy. Şi, cînd şi se spune că plafondul cutării odăi a fost coborît ca să se audă mai bine sunetul versurilor desfăcute de pe buzele poezilor pe cari-i presida, simţi trecînd peste

această pudră sămănată în aier un suflu de Renaștere italiană.

Apoi au venit alte vremi. O parte din nobilimea polonă, neizbutind cu Kosciuszko, a pornit pe drumuri străine. Cu alt Poniatowski, contele Iosef, s'a făcut legiunea napoleoniană luptând pentru libertate, mîndră speranță și eroic devotament. Dar această epocă de energie încordată, ajunsă la putere pe cîțiva ani în Marele-Ducat al Varșoviei, n'a prea creat. Ultimele urme ale Poloniei în clădiri, artă și moravuri sînt aici în locul unde noaptea rătăcesc grații veștejite, care suspină complimente franceze la urechiușile trandafirii răsărind în colțul perucilor.

Aceasta e Polonia de model Ludovic al XV-lea. Franța lui Ludovic al XIV-lea a dat casa de țară de la Wilanow a lui Ioan Sobieski.

Chiar lîngă orașul de azi, la răsăritul celei mai vesele plimbări, din mijlocul grădinii pline de pajiști verzi, răsare primitoarea casă albă, încununată cu statui și împodobită, sus, cu reliefuri de lupte contra Turcilor acum două sute cincizeci de ani. O păzesc copacii bătrîni, între cari unul a cunoscut secolul al XVIII-lea, cînd locuința, după împărțirea moștenitorilor regelui Ioan, trecuse în alte mini, pînă la ale Branickilor ce o au acuma.

Slujitor al ultimilor prinți din Casa de Wasa, ale căror portrete — Vladislav cu peruca vremii lui Ludovic al XIII-lea, Ioan Casimir ostaș, tuns, în haine cu falduri largi umflate ca pentru luptă, în papuci galbeni — se văd încă pe păreți, soț al uneia din fetele suitei Mariei de Gonzaga-Nevers, care ajunsese, fată cam matură, soție a celor doi regi, Marie d'Arquien, Marysienka, Sobieski a vrut să dea femeii atît de mult iubite, de la care a avut odrasle numeroase, un colț de țară ca a ei de-acasă. Asprul ostaș rotund la obraz, umflat în fălci, cu ochii mari focoși, cu scurtul păr țepos, luptătorul de la Hotin, despresurătorul Vienei n'a pus perucă și n'a îmbrăcat pantaloni pînă la genunchi, dar el s'a dumesnicit aici, între copacii bătrîni disciplinați ca niște curteni, în cămăruțele scunde, în care canapele ușoare se îndolau de sigur supt greutatea lui

cînd se așeza alături de supțirateca femeie din Apus, cu prelunga față și melancolicii ochi negri. Sus, o odăiță cu plafondul plin de alegorii e îmbrăcată încă în faianța albă-albastră a meșterilor din Delft: aici Maria-și înnoia grațiile obosite. Relievii se înfățișează pretutindeni, și este cine să le păstreze bine. Atîta atmosferă de trecut este aici, încît nici galeria de tablouri, nici dulapurile de admirabile chinezării ale mai noilor stăpîni n'o pot risipi. Seara, cînd se golese cîmpiile verzi și tac păsările ce saltă prin ramuri, copacul cel de două sute de ani, apropiat cu vîrfurile de neguri, trebuie să povestească lucrurile vechi cînd vitejia omului era stăpîină pe soarta lui și puterile oarbe nu hotărau soarta neamului.

E curios să se vadă viața politică actuală, mișcîndu-se, zbuciumîndu-se, cu nesiguranțele și nedeprinderile ei, în acest cadru de mare și luxos trecut, ale cărui urme de artă sînt pretutindeni. Efectul e mai puțin vizibil în țeri ca Franța sau Anglia care, oricît s'ar schimba, rămîn în fond aceleași. Aici, oricît s'ar numi președintel al seimului simpaticul profesor Rataj, care e președintele Camerei, portretul, de Bacciarelli, al „predecesorului“ său Stanislas Malachowski, înfipt dîrz în guleru-i înalt, pare curios, cum, la frumosul muzeu de războiu, săbiuțele „legiunii polone“ de ieri sau chiar ale corpului napoleonian comandat de Iosef Poniatowski se potrivesc numai aproximativ, foarte aproximativ, cu vechile șele cusute în aur, cu coifurile și platoșele grele, cu săbiile damaschinate, cu săhăidacele și ciocanele din vremea Hatmanilor.

Și aiutea ar fi, de sigur, așa, dacă trecutul s'ar vedea așa de mult ca aici, unde urmele lui răsar pretutindeni, și covîrșesc.

III. Un colț din Lituania

Pe drum spre Wilno. De-alungul șesului de nisip în care se înfig milioanele de brazi și de molizi, udați de apele clare care nu se retrag niciodată, și nici nu putrezesc. Rîurile curg încet pe suprafața de obicei plană, și cursul lor se desfășură negru în atîta umbră, sămănat, ca un lac, cu foi de mlaștini; case de lemn

strînse în grupe sărace, o pată de negru omenesc în imensul verde al naturii. Copii în haine șterse, de un cenușiu galben, cu șăpćuța pe cap, păzesc vacile, desculți. E singura înfățișare a țăranimii neîmproprietărite — și e tristă.

Apoi pădușea încalecă dimburi, se coboară în văi: ținutul zîmbește de o bucurie nouă. O oasă de frumuseță și de sălășluință. În margene căsuțe de lemn urmîndu-se îndelung pe malul Wislei uleioase, întunecate, șerpuiind molatec spre Kowno jos, centrul Lituaniei naționale și al urilor germane contra Poloniei înviate. E Wilna.

Amintirea lui Napoleon concentrîndu-și aici oștile lumii civilizate pentru a sfărma monstruoasa putere rusească se înfățișează. Vezi imensul vălmășag de uniforme, amestecul neînchipuit de tipuri; auzi zvonul graiurilor care se ciocnesc între ele. Și asupra acestui uragan deslănțuit trece alba fantasmă senină a Cesarului.

Urmele lui n'au murit. Ele sunt în acel punct al orașului de peste o sută de mii de oameni unde „Impăratul” a găsit clădiri și obișnuinți ca la el acasă, în colțul de zidire mai nouă care, la sfîrșitul regatului, a dat, după normele antice înviate, un castel de o armonie liniștită, tivit cu o margine de grădină, și o biserică mare și rece, pompoasă și goală, în părăzii căreia e prinsă jălania, duioasă pentru noi, a morții în 1643 a fiicei Ecaterinei lui Ștefan Potoki cu fata lui Ieremia Movilă, Maria, soție de o clipă a aceluși Ianus Radziwill, care a luat pe urmă pe altă Marie, odrasla lui Vasile Lupu.

O inscripție la castel înseamnă acele cîteva săptămîni cît a stăpînit aici duhul războiului, cumplit și măreț, în cea mai genială din manifestările ce a avut în omenire.

Alături chiar sînt umbroase curți între ziduri înalte, bolte deschise se rotunjesc sus, coridoare negre se înfundă, dar la fereștile cu vechi cercevele sure, fețe vesele de băieți, de fete, se ivesc. E Universitatea, odată școală înaltă de teologie, legată de marea biserică a Iesuiților. Și, îndată, toată această lume iese,

fără zgomot, într'o perfectă ținută, unii și altele purtând, cu excepția cîtorva caschete albastre de „Burschenschaft”, șapcuța înaltă albă-roșie a patriei.

Stilul iesuit stăpînește bisericile. Toată alintătura și nemereala unor suflete care au păstrat naivitatea tineretii lor se revarsă în înflorituri și dichisuri ce se încalcă și se astupă. Trecutul gotic se simte în alcătuirea interioarelor, cu traveele neschimbate în bolți; cîte un mormînt, o marmură încastrată în ziduri amintește vremea peste care a trecut acest vernis de unificare cochetă și pretențioasă; între odăjdii vre-o mătasă de Sluck, de modă răsăriteană, cu buchetele de flori vesele pe fondul de aur, vre-un dar „restaurat” al regilor, atrage atenția. Numai la biserica Sfintei Ana, de care e legată o veche mănăstire părăsită, fațada de cărămizi, înroșită încă de văpseaua modernă, presintă liniile învălmășite ale goticului tîrziu, pe cînd pe laturi și în lăcașul adaus o formă mai stîmpărată a vechii arte a fost păstrată.

Cum biserica e plină de lume încît abia poți să intri, cum de-asupra acestei mulțimi domnește ca o putere nevăzută, cum din amvonul lui preotul tînăr și slab aruncă valurile elocvenței lui stridente, evul mediu pare a fi înviat, și prin preceptele morale curente ale clericului pare a trece sufletul unui Petru Skarga.

Dar mai e și altă lume aici. Spre gară străzile sînt înguste, întortochiate, pline de umbră. Une ori ele se închid de imbulzeala tîrgului zilnic, care se face însă supt aceiași nevăzută apăsare a unei puteri care impune tăcerea,—sila Rusiei abia plecate. Din unghere iese aceiași lume iudaică, avînd aici alt caracter. Căci spiritul e rusesc, provocant rusesc, și rusească e limba în care se face aici, deosebit, învățătura fiilor lui Israel. Pe culoarele Universității limba stăpânilor, a apăsătorilor răsună încă de pe buzele acestor fii necredincioși ai ferii pe care o reclamă ca patrie a lor.

Din mijlocul pădurii dese, cu misterioase cărări pline de îndrăgostiți și de visători, se ridică turnul poligonal, de cărămizi roșii, pe care tradiția îl atribuie regilor lituanieni, căpeteniilor păgîne ale „litvei spurcate”, de alt neam.

Văzută de aproape, zidirea părăsită arată caracterul unei arhitecturi mai târzii, din veacul al XV-lea, al XVI-lea poate. Dar bucăți din zidul de împrejmuire de care vorbește Guillebert de Launay în secolul al XIV-lea arată, în mult mai barbar, tehnica unor asemenea construcții muntene din vremea întemeierii înseși a principatului. Bolovanii din Wisla sint cuprinși între fărîmături de cărămidă împrăștiată inegal. În celalt colț al platoului o zidărie mai nouă reține alte fragmente din acest încunjur care n'a fost necunoscut căătorului frances.

La Kowno lituanismul domnește. Oameni grăbiți de a-și face carieră au lituanisat banale nume polone, care îmbracă veșmîntul bogat în vocale al celeilalte limbi, și Polonii nu uită să puie în lumină metamorfosa care a dat încă un șef neamului lui Keynstut, Gedymin, Olgerd, Mendog, Witawt și Swidrigailo, Aici la Wilna n'ar fi un curent în acest sens. Doar cutare anticvar se trudește a explica prin transmisiuni hitite costumul sprinten, coiful ascuțit, suptiat la vîrf, al „crailor” de pe vremuri, de fapt simpli „prinți” păgîni. Totuși o librărie vinde marfă de acest fel, alături cu lucrările unui Vidûnas și Storost despre trecutul și prezentul acestei Lituanii, în portul căreia descoperi cusăturile de umăr ale cămășilor românești și urme din fotă pe pestelca din față. Tipăriturile Nemților de la Tilsit se fac de sigur mai mult pentru „regele Prusiei” decît pentru independența Lituaniei. Din țara „doinelor” ni vin însă nouă alte sugestii, extrem de arhaice și deosebit de interesante. Dar, după însăși mărturisirea căpeteniilor mișcării, și aici tipul se arată foarte deosebit, așa încît asupra unei lumi de amestec, care ni zice puțin, plutește numai tradiția altei rase care nu era străină, se pare, de strămoșii noștri traçi.

Din Lituanieni și din Poloni se formase o dîrză și mîndră nobleță. Am cunoscut-o două veacuri la capătul evului mediu, atunci cînd avea un caracter particular. Pe urmă Rusia a știut să-i întrebuițeze religia și amintirile. Cu dînsa țarismul a fost mai curtenitor decît cu veșnic luptătoarea nobilime de singe polon. Aici, nici urmă nu s'ar vedea dintr'însa, în lumea de burghezie și de funcționari, de țărănime din margini, săracă,

descultă, dacă puternicele coloane ale palatului Tyskiewicz— familia e în străinătate— n'ar stăpîni de-asupra rîului un întreg cartier.

Ne întoarçem tîrziu de la o adunare prietenească. E aproape de oara unu'. O lumină curioasă acopere spre răsărit tot cerul. E, de fapt, în această lună a lui Iunie, începutul zorilor. Peste o jumătate de ceas se poate ceti pe stradă. Din această stăpînire împărătească a zilei, întreruptă numai de umbre trecătoare, trebuie să iasă, în suflete, pornirea către o anume poezie. Mi se spune că discretul tineret feminin, foarte harnic la învățătură, care împoporează Universitatea, face versuri în de obște. O așa natură nu poate rămînea fără răsunet în suflete.

Orașul e tăcut, incremenit pare că în alburia prezărire a faptului zilei. O maiestate particulară-l acopere. Fâlșele coloane grecești ale catedralei capătă ca o solemnităte nouă. Colțuri de peisagiu lunar se descopăr în grădina de unde a fost luată de Ruși ca niște moaște statuia împărăteștii Ecaterina.

Lipsurile și suferințele au dispărut în această misterioasă transfigurare. N'ai crede cîtă miserie s'a succedat în cîțiva ani pe aceste locuri ce par atît de poetic calme. Nēmți de-ai lui Wilhelm, bolșevici incurînu-și caii pe piață și pregătind liste de proscricție, și, după o restabilire a stăpînirii polone, altă invăsie a acelorași tirani de ieri, bestialisați prin marxismul de împrumut și frasa revoluționară.

Luna se cufundă, mare, roșie, în nori cari o înghit, pe cînd răsăritul zimbește de un suris transcendental. E o făgăduință și o asigurare! Să dea Dumnezeu, pentru ei și pentru noi!

Rusia a vrut să-și impuie și aici ortodoxia. Două biserică mari ridică auritele cupoșe de-asupra amestecului de case cu țiglele vechi adincite. Una e pusă la capătul unei largi strade care o leagă cu domul. O mănăstire cu porțile împodobite cu sfinți se înfundă într'un colț. Pretutindni însă modernismul halelor largi, sfinților cu schime de teatru, aurului și argintului de vi-

trină a înlocuit ceia ce putea să trezească, prin neapăratul mister, pietate. Popi cu plete lungi unse și ochi pînditori se poartă între matroane groase cu ochii de sticlă.

La doi pași de biserică mai veche și de mănăstire, lumea străbate cu capul gol o strădiță îngustă. Pînă și Evreii se descopăr. Acolo e Maica Domnului făcătoare de minuni, așezată în raclă sus, între flori, în vederea tuturora. Supt arcade, seara, femei stau în genunchi, rugîndu-se prin întunec, — icoane de Italia. Înțelegi cum imense averi au putut fi cheltuite pentru biserici care, una lîngă alta, ridică ziduri de cetate isprăvite cu turnuri care caută norii. Nicăiri ca pe acest vechiu pămînt păgîn Biserica n'a lucrat, proporțional, în mai mare și în mai solid.

Cu acest catolicism e împletită întreaga viață națională. Pe dealul de lîngă fortăreața lituană, trei cruci albe arată locul unde legenda pune martiriul întiilor predicatori, și tot acolo se înmormîntau revoluționarii poloni împușcați de Ruși. Drama națională se confundă cu vechea dramă sacră.

Și ce curioasă pare năpădirea evreiască pe acest tărîm de binecuvîntare! Mai mult ca la Varșovia Evreii se simt stăpîni. O mare foaie în litere ebraice, „Tog”, apare aici, și un tinerel redactor ar voi să capete de la mine lămuriri despre pogromurile de la noi, cunoscute lor prin „foile evreiești din Chișinău și Cernăuți”.

Pe o căldură innăbușitoare, un potop s'a abătut asupra acestor păduri, și el se prelungește în jos spre stepă. După revărsarea apelor caldarîmul miroase a pucioasă și zăduful e și mai mare. Dar la Varșovia vom găsi vreme de toamnă și cuvintele unei spirituale doamne îmi vin în minte: „Avem opt luni de iarnă și patru de vreme rea”.....

IV. Prin Varșovia la Poznan

Cine vrea să vadă adevărata Duminecă poate veni în aceste țeri catolice. Lucrul e total întrerupt. La nouă ceasuri străzile sînt abia sămănate cu trecători

42018

n'au avut ce face. E nevoie să spun că bisericile sînt pline? Pînă după douăsprezece, lumea se îngrămădește în ele.

În acest timp cartierele evreiești mobilizează. Afișe cu caractere ebraice se poartă pe stradă de tineri în caftane și tichiuțe, iamurale, pe cap. Cluburile de suburbie sînt pline de tipuri ciudate, care vorbesc, cercetează strada, se zbućiumă. Băncile din marginea șoselei înegresc de o lume de ambe sexe care discută, la Varșovia. Un plus nervos din fire și o vădită dorință de a provoca. N'am văzut niciun semn că s'ar gîndi cineva să răspundă.

La un liceu de fete, unde se împart diplome. E sănătate și voioșie. Aici se pregătesc studentele Universității și Politehnicei. Văd mari tablouri murale, făcute pentru învățămîntul istoriei, după manuale, de elevele înseși. La înminarea diplomei de absolvire, directoarea strînge prietenește mina foastelor eleve. O profesoară li vorbește de datoria care le așteaptă în viață. Se cîntă arii populare. Această școală improvizată e, ca și armata, de cea mai bună ținută, cu ofițeri serioși și fără jactanță, una din marile minuni ale acestei nobile rase, revenită la libertate. Bazele sînt puse; restul va merge de la sine, cu toate cele douăsprezece ministere și trei presidenții de republică ce s'au succedat în cinci ani.

Dimineața ne găsește pe drumul spre Poznan. Cu totul altă regiune se luminează de soarele dimineții. Ici și colo tot molizi cu trunchiul ruginiu acopăr cîmpul neted, dar sămănături admirabile, perfect împărțite, urmează, și catifeaua grîului încă verde unduiază pînă departe. Sate bune, strîns adunate de gospodăria prusiană, ale cărui merite în acest domeniu nu se pot tăgădui fără nedreptate, oferă coperișuri de țigle deasupra zidurilor de cărămidă roșie aparentă. Această construcție germanică e și a cantoanelor, a depozitelor. Ferme de stil colonial apar. Trecutul a fost condamnat la moarte. Un rece present matematic îi ia locul, asigurînd fericiri materiale, cu care însă aceste suflete polone nu se îndestulau.

Aceiași privesc la gară, perfect ordonată, din Poznan. Oameni și locuri pare că au o ordine de bătaie. Afluxul unei lumi de aiurea nu poate schimba acest dresaj. Pe marea piață d'innaintea otelului, casele înseși, solide, bine îngrijite, țapene, pară că stau să fie trecute în revistă de un Wilhelm al II-lea invisibil, — cele mai vechi, cu coloanele lor de altă modă, de un Frederic al II-lea cu bastonul în mini și tricornul strîmb de-asupra feței crispate.

Aceasta e însă priveliștea unei singure părți din acest vechiu oraș, în care firma prusiană acoperia o populație atît de uniform polonă, încît azi Germanii sînt doar cinci la sută din populație, iar Evreii, cu toată imensa lor sinagogă roșie supț o cupolă ca a moscheii lui Omar, abia doi la sută.

Iată piața tîrgului și a Sfatului. E același ca la Varșovia și ca pretutindeni unde s'a întins datina burgheșiei germane. Văpsit pe din afară ca pe vremea veche, cu chipuri și inflorituri pe toate rîndurile lui, represintă o frumoasă operă a arhitectului italian Quadro, care a răspîndit cu dărnicie liniile rotunde ale elegantelor bolți exterioare. Înăuntru sînt sale din același veac al XVI-lea, cu plafondul aurit ori sămănat cu zeități, dintre care Venus e tot așa de bărbătoasă și de roșcovană ca și Hercule de alături în luptă cu leul, figurile alegorice fiind demne de această tovărășie. Scaunele moderne nu par la locul lor, sprijinite de părăți în cari s'au cuprins crucifixe de piatră din secolul al XIV-lea, și lîngă pergamentele regelui Sigismund stau rău darurile regilor prusieni, pline de sărăcie și de pretenție, cu steagurile de mătasă ieftenă și cu micile medalioane de aur la capătul lanțului pentru primari. Nici vechea regalitate polonă n'a fost izgonită din cămările unde se amintesc domnitorii naționali ai țerii, de la cei mai vechi, întemeietori, pînă la Stanislas Poniatowski, tronînd în scultură, zimbînd de o cochetărie șireată pe pînză. Mă mir cum a putut gîndi altfel decît polonește cine a lucrat în cuprinsul acestor încăperi așa de mult străbătute de trecut, de un singur trecut. Singură biblioteca, plină numai de lucrări germane, ca și a orașului,

adausă acum noii Universităţi, are un caracter de oficialitate prusiană.

De jur împrejur, înconjurînd piaţa care cuprinde încă vechiul pilori sau **Pranger**, înalt la 1536, se înşiră case care duc spre aceeaşi epocă: ale săracilor cu cîte o singură fereastră la fiecare din cele trei caturi, cele cu cîte două, ale burghesilor, ale nobililor cu cîte trei. S'a trăit aici, în clădirile cu **gable**, după acel **ius teutonicum**, acel drept german, pe care-l pomeneste şi privilegiul de la începutul secolului al XIII-lea, scris pe faşada Primăriei, prin care privilegiu doi prinţi poloni fraţi îngăduie episcopului de Poznan să facă, în folosul lui, oraş de colonişti, cu acel drept al Europei centrale.

A episcopului a şi fost, mult timp, oraşul. O spun mormintele din marea clădire, refăcută în stil baroc, a Domului. Puterea cîrjei se simte aici pretutindeni, poruncitoare. Operele de artă sînt închinete acestor cîrmuitori cu tîară. Plăcile de metal săpate în adînc, cu chipurile înadrate'n elemente de arhitectură gotică, pe care le-au lucrat meşteri din depărtatul Nürnberg al lui Peter Vischer, o spun tot aşa de bine, începînd încă din secolul al XIV-lea, ca şi marile statui de marmură şi de porfir aşternute de-asupra sarcofagiilor, operă a Italianului Canavexe, Canavese, care-şi dă pe piatră adresa: piaţa St. Florian la Cracovia. Sînt toţi acolo aceşti poruncitori prin cruce: pînă la Ledochowski, luptătorul pentru ultramontanism contra lui Bismark— şi asupra statuii, foarte expresive, atîrnă pălăria roşie de cardinal— şi pînă la ultimii predecesori ai celui de astăzi. Cutare odihneşte într'un sicriu rămas la suprafaţa pămîntului.

Şi această dominaţie a rămas, în ciuda oricui, pu naţională. La Dom, asupra căruia veghia supt galeria în stil empire vulturul alb al regatului sfişiat, frescele represintă exclusiv scene din istoria neamului, întru cît ea se confundă cu istoria luptelor şi triumfurilor creştinc. Şi în fund o capelă bogat aurită cuprinde resturile regilor mari, Miecislav I-iu, Boleslav cel Viteaz. Nişte Bulgari indiscreţi au atîrnat acolo o coroană în colorile ţerii lor, care a luptat contra silinţilor de înviere ale Polonilor.

Alături de vechile plăci, de cîte o cristelniță de mare vechime, de o rămășiță de vechiu sicriu de marmură vezi însă aici tablouri italiene mai recente și o operă a lui Bacciarelli. Era firesc ca și pe aici să treacă același curent al artei decorative italiene pusă în serviciul ideii iesuite. Dăr aici s'a păstrat neatinsă, cu fațada-i sprijinită pe contraforturi și cu turnul din stînga acoperit cu veche țiglă roșie, bisericuța Hospitalierilor, lîngă fortificațiile prusiene care se dărîmă. Și la mănăstirea chiar a Iesuiților, cu lărgul pătrat între înaltele ziduri galbene, culorele care duc la școala asupra căreia se hotăra în 1586 au o măreție de proporții, un mister de atmosferă care n'au a face cu acest rococo de import.

Germanii stabiliseră aici o „Academie” de desnaționalizare lîngă imensul Palat al lui Wilhelm al II-lea, încă una din masele de piatră sură, care ca și stîncă încununată cu turnuri a Palatului Poștelor domină orașul. Polonii și-au înviat vechiul învățămînt superior, și o Universitate de 3.000 de studenți funcționează, anexînd biblioteca germană a orașului, în chiar clădirea care a adăpostit atîta timp lupta contra afirmării lor naționale.

Nicio biserică a Iesuiților nu se poate asemăna în măreție cu aceia din Posnan. Imense coloane de marmură falsă sprijină un plafond acoperit cu fresce. O ornamentație puțină și aleasă contrastează cu bielșugul de stucărie și amintiri care aiurea copleșește și desgustă. Clădită în secolul al XVIII-lea, amintiri din altă epocă nu se amestecă pentru a-i da un caracter tărcat ca aiurea. În această imensitate plină de lumină și de aier, credința creștină apărea desfăcută din umbrele și chipurile evului mediu; ea plutia în logica unei filosofii înfrîinate, care mulțămia și împăca, un zîmbet de duhovnic putînd pune capăt tuturor problemelor de conștiință.

Seniorul polon nu apare nici la Posnan. E în străinătate sau pe moșiile lui. Dar opera națională pe care a făcut-o se vede și astăzi; ea a ajutat esențial la ră-

pedea ridicare și refacere națională. Astfel în biblioteca Raczynski, în dosul colonetelor fine ale unei fațade armonioase; astfel în Museul care adună, din colecția aceluiași, o neprețuită alegere din ce are mai bun arta europeană. Supt o reproducere a „Gînditorului” lui Rodin treci între un Thorvaldsen antic și o senină înfățișare de marmură a lui Napoleon de Canova ca să străbați printre copii în gips ale monumentelor polone, ca a mormîntului ultimului prinț silesian, Henric, în galeriile care expun specimene ale picturii europene de la primitivii italieni și de la renani pînă la ultimele destrămături de pictură modernă. Sint aici artiști ale căror nume sint noi și pentru un mai vechiu cunoscător. Atîtea pînze sint deosebit de rare: un superb Zurbaran, de un mare dramatism simplu, cu capul lui Ioan Botezătorul în fața unei Erodiade mîndre și palide, mîndru înfășurată în roșul hainei sale, un Murillo, un Léopold Robert, o caldă înfățișare de pelerinaj roman a lui Delaroche, un misterios Ary Schiffer, multe lucrări excelente ale Germanilor moderni pînă la Mackart și la autorul „Insulei Morților”. Pictura polonă dă pînze de Brand, de o mare valoare informativă, cite o schiță de Kossak, scene de Vierasuz și o uriașă rugăciune, cu mulțimea înneată 'n lumina razelor, de acel Szimanowski, în care Polonia găsise și pe sculptorul scenelor populare ca și al simbolurilor ei ideologice, cum e Moartea lui Chopin. Un departament de stofe cuprinde neprețuite covoare răsăritene și cel etnografic pune alături țesăturile românești ale Huțulilor cu fustele înfoiate și înflorite ale costumului popular de aici, pe care-l înviorează panglici înflorite în genul acelora care au făcut gloria istoricei fabrici de la Sluck.

S'a dus de aici Germania? S'ar parea că da. Din 35⁰/₀ proporția elementului german e acum de 10⁰/₀. Marile cartiere cu case cenușii, cu linii de ciudat modernism au acuma proprietari poloni. Dar două ziare germane lucrează, de și vorbesc cu modestie de „credința față de noua patrie”. Coloniștii pentru cari lucrea, într'o formidabilă clădire, un oficiu de colonizare, n'au plecat. Ei știu că dintre ei s'a ridicat Ludendorff,

că Hindeburg era un fiu al Posenului lor, pentru care pe atitea firme, pînă și la o Maternitate, era numele lui. Privind la piețele de unde a plecat statuia lui Frederic al III-lea, aceia a mareșalului însuși, la sumbrul Palat, cu coridoare de temniță, al lui Wilhelm al II-lea, la cealaltă cetate cenușie, a Poștelor, ei așteaptă. Agentul diplomatic german a fost odată bolșevic la Moscova și a adus mari servicii țerii sale repatriind pe prizonieri din Rusia; era să i se deie un ajutor originar din aceste locuri. Cutare mare proprietar e deputat în Prusia și i se adaugă galoanele de ofițer în rezervă, ca pentru a comanda de aici revanșa. Gurile nesățioase din Vest nu mai urlă, dar ele nu s'au închis. Un vînt de ură bate din Apus, și cei ce trec pe la Danzig, unde Polonilor li s'a răpit în Sfat tot rolul și unde vase franceze au fost primite ca dușmane, trebuind să-și caute aiurea un mic port de încărcare, își dau samă ce se gătește și acolo. Vulturul german își linge penele singerate pentru un nou avînt.

O surprindere. La Wilno aflasem, în Dom, mormîntul unei nepoate de fiică a lui Ieremia Movilă. Aici ră sare în arhive toată povestea aceluia Macedonean Ucuta, care la sfîrșitul secolului al XVIII-lea a dat o carte în limba lui de acasă. În mijlocul altor „Greci” de aceștia, din Moscopole și de aiurea, „oenopoli” și „bibliopoli”, îndată polonisați ca nume, dar rămași cu cimitirul și biserica lor, între membri ai familiilor cunoscute și meritoase pentru neam, Rojă, Grabovschi, el s'a străduit aici, ca decan bisericesc, pentru păstrarea legii și a nației sale. Undeva în cimitir, unde se adună pietrele acestor străini, e amestecată țerna băietului de douăzeci și șapte de ani care a voit și a știut să rămîie Român.

V. Cracovia

Supt munte plouă. Sămănăturile se pleacă supt povara apelor îngrămădite. Cracovia, vechiul nostru Cracău, apare în neguri.

O revăd după mulți, foarte mulți ani.

Spoiala austriacă s'a dus odată cu steagurile, firmele și ceacourile. În locul autonomiei supravegiate, e acum independența, dar acceptată aici fără entuziasm, ci liniștit, ca o consecință logică. Așa trebuia să fie. Poate că lumea se întreabă de ce a fost atîta zăbavă.

Oamenii Vienei ducîndu-se cu totul, orașul rămîne ce a fost de veacuri, cu porțile-i gotice înflorite, cu catedrala-i de stil italian târziu, cu halele în care amintiri de Flandra se unesc cu deprinderile bazarului oriental, cu turnul masiv al ceasornicului.

Și mai ales cu Universitatea.

Întru întîia oară 'n zidirea iagelonică, a cărei curte încunjurată de turnulețe și balcoane, înflorită în frunze de acant, ale cărei scări, foișoare și balcoane trimet la zidirile italiene cele mai bune din acest timp. Să-lile de adunare a profesorilor înfrății cu școlari adesea de vrîsta lor și chiar mai bătrîni, cari se ospătau împreună, cuprind astăzi supt bolțile aurite, dacă nu trupul, de mult dispărut, al vremilor acelora, măcar, în cărți și manuscrite ornamentate, o parte din ce se afla în sufletele lor. Admirabile miniaturi, înfățișînd viața medievală în toată realitatea ei, breaslă de breaslă, se cuprind în volumul care li urmărește statutele pînă în secolul al XVI-lea: Breviariul Grimani nu cuprinde nimic mai delicat. Pe alt manuscris au semnat pe rînd la venirea lor aice șefii Statului polon, de la Francusul Henric, peste Francisc Iosif, iscă-lind și în limba polonă, și peste asprele linii ale lui Wilhelm al II-lea, care vorbește aici numai nemțește, pînă la mareșalul Pilsudski între steagurile și uniforme-le legiunilor liberatoare.

Imensa biserică gotică, masă roșie încununată cu două turnuri, domină „Marele Rynek”. Înălta navă, cele două colaterale nu sînt numai o operă de zidărie, de o extraordinară mîndrie, ci de ele, înlăuntru și în afară, se prind, supt toate formele, amintirile unei vieți municipale active și bogate de mai multe secole, ca și urmele unei nobilimi asociate la această prosperitate municipală. Inscripții pe plăci sure și negre, statui în platoșe și lungi caftane, culcate pe morminte,

tablouri din mai multe epoce îmbracă această aspră vegetație a cărămizii întunecate de veacuri. În adăsurile stiluri mai nouă se adaugă goticului primitiv.

La o parte, bisericuța Iesuiților are aceleași forme tîrzii, din epoca împodobirilor bosumflăte, a cupolelor verzi, care și aici s'a întins asupra secolului al XVI-lea și al XVII-lea și de care n'a scăpat nici biserica Maicii Domnului, căreia i s'a adăus un pridvor fără niciun sens. Dar piatra cea veche a rămas neatinsă în fațada vechiului lăcaș, și o scenă religioasă desfășură ca în Italia, avînd ca fond o frescă din secolul al XV-lea, grupul, deosebit de expresiv, al sfințelor personaje. Și mai puțin a rămas, la celalt capăt al pieții, din capela, arhaică, a Sfîntului Adalbert creștinătorul, pe care o înăbușă cupola și apendicele.

În această zi de Duminică biserica oferă una din acele priveliști de măreț suflet colectiv pe care singură în lume această Polonie a celor mai calde entuziasmuri, a misticismului celui mai albastru le poate da. E ziua „Corpului lui Hristos”, Fête Dieu, și, dacă ploaia a împiedecat procesiunea care, din stațiune în stațiune, tira, supt steaguri și în innuri, mii și mii de oameni, acest potop omenesc s'a revărsat în biserică. O nesfîrșire de capete-i acopăr uriașul cuprîns, oameni de toate vrîstele și din toate clasele; nu s'ar putea descoperi o atitudine mai puțin cuviincioasă, o față nestăpînită de cea mai pură emoție. Gîndurile fiecăruia sînt întovărășite de plîngerea înceată pe care o revărsă organele nevăzute, dulce întovărășire a rugăciunilor tăcute. Aiurea, pînă după amiază, grupe de săteni, așezați cuminte în bănci, cîntă innuri Maicii Domnului, al cărui chip nou-nouț e pus pe lespezi, înaintea pelerinilor.

— Aceasta v'a ținut, doamnă, spun persoanei care a binevoit a ne întovărăși.

— De la un capăt al țerii ia altul, supt toate dominațiile, aceasta.

Chiar și supt cea austriacă, de aceeași credință, dar cu o distincție netedă între formalismul de datorie al Nemților și furia de ideal a Slavilor. Și mă gîndesc ce-ar fi fost din lumea întregă dacă, în mo-

mentul cind tindea și îmbrăca după moda Apusului pe Muscalii săi, cărora li muta capitala în pustiul de lângă Baltică, Petru-cel-Mare ar fi făcut ca Henric al IV-lea și ar fi zis că domnia asupra Răsăritului face cît o liturghie. Niciodată chestia polonă nu s'ar fi pus; Slavii răsăriteni s'ar fi unit, și cine oare i-ar mai fi putut opri în mersul lor spre Vest?

Religia a dat un caracter deosebit ideii de nație consacrînd-o, trecînd-o între sfintele taine îndată ce n'a putut intra în realitățile pipăite. O puteși vedea oriunde. Am asistat la o reprezentație a „Teatrului orașenesc”. Mai acum cîteva zile se jucase „Kosciuszko la Raslawice”. Acuma venise rîndul „trilogiei” lui Iuliu Slovacki, „Kordjan”. Veche dramă romantică, cu bizare, impresionante și adesea mărețe tablouri: Alpii, Vaticanul, vedenia Varșoviei, scene de stradă din 1826, încoronarea Țarului Nicolae I-iu, — asupra cărora se revarsă retorica, de o amețitoare filosofie, a poetului. Sala era arhiplină, și mari manifestări se produceau una după alta înaintea acestor scene, foarte luxoase și aranjate cu un gust perfect. Era unisonul absolut al sentimentelor la un public în care nu lipsiau muncitorii. Visitorii din provincie se îmbulziseră. Școli întregi asistau. Simțiai cum în suflete picură uleiul credințelor care nu se mai pot pierde. Actorii aveau gravitatea unor oficanți, și directorul, în același timp și regisor, căldura unui propagandist.

A doua zi, și aici Museul era plin de lume, cu plată în cea mai mare parte, cu o destul de grea plată. Compunerea lui era făcută anume în vederea influenței de exercitat. Pretutindeni școala polonă domină mărunțișurile, între care colecția iaponesă strînsă de un mare binefăcător, încă în viață. Și această școală dă sau spectacolele cele mai pure ale vieții rurale sau, din penelul lui Matejko mai ales, momente mari din trecutul independent: Stenco Razin visînd, în Ucraina lui, o răscoală pentru coroana regatului, Sigismund I-iu primînd omagiul Hohenzollernului din Königsberg, Kosciuszko între țerani înarmați. Copii cu sutele ascultau explicații menite a li rămînea totdeauna în minte, și

cite o femeie, vre-o învățătoare, vorbia cu aceiași nobilă vervă cetelor de țerani și țerance aduși din satul lor pentru a se împărtăși astfel cu patria.

Nu departe, casa marelui Matejko e un Museu. Nu numai schițele lucrărilor sale, represintind cea mai devotată ucenicie de fiecare clipă a unui foarte mare maestru, dar și culegerea nesfirșitelor lui mijloace de informație, un adevărat museu de istorie, în trei caturi pline. De aici, și din marele lui suflet, a tras acela care și-a isprăvit viața la cincizeci și șapte de ani inspirația pentru tablourile care dau pe toți regii, toate clasele, toate momentele istorice ale Poloniei, pînă la înfățișarea simbolică a schimbărilor culturale. Lupta de la Varna, cu asaltul furios al nenorocitului tânăr rege Vladislav, lupta lui Dimitrie cel fals purtînd cușma marilor cneji din Moscova, truda și biruința lui Sobieski la Viena, Poniatowski proclamînd constituția după modelul frances.

Pe o vreme cînd nu mai era o patrie afară, dar o țară în inimi, acest om vrăjia și răspîndia larg un întreg trecut de glorie, vorbind și celui fără înțelegere pentru carte și sfidînd în voie pe străinul stăpînitor. Proporțiile trebuiau să fie uriașe ca amintirea lor și ca speranțele lui. Și ceva din această mîndrie a trecut la contemporanii și la urmașii lui: Siemieradzki, cu spectacolele lui romane și alegoriile lui, Kossak cu visiunile lui nemărgenite. Se tăia astfel în arta lumii harta Poloniei, care era să fie, care trebuia să fie.

Centrul acestei lucrări de o nesfirșită răbdare a fost Cracovia, unde peste cetatea germanică se așternuseră mult timp, și nu într'un singur rînd, splendorile regalității. De aici casele mari, solide, cu portale împodobite în toate stilurile, rosete, flori, îngeri. De aici zidurile oficiale ca Palatul monetăriei. De aici mai ales, pe colină, pe acropole, Wavelul, biserica, triumfurilor și a cimitirului regal.

Dacă o nobleță pe care o rețin interese și obișnuinți nu e aici, ea a lăsat une ori cea mmai frumoasă amintire a propriului ei trecut și a trecutului țerii.

Astfel la Museul Czartoryski, în care, de la mama vestitului conte Adam, mort abia în 1861, s'a strîns

una din cele mai superbe colecții. Toată mândria magnaților poloni e represintată aici, în armele de mare preț, în hangerele înflorite cu aur, în largile veșminte de brocard, în șelele și friele de metal prețios sămănate cu turcoase palide, în cingătorile de Sluck, cusute ușor în aur strălucitor, în covoarele orientale, persane, de un preț incalculabil, și de dibace imitație, în mobilele secolului al XVIII-lea. Arhive pentru două veacuri sînt strînse în față, pline de știri despre noi. Iar galeria de tablouri, în care se văd, din penelul unui Norblin și al urmașilor săi poloni, scenele de tîrg în marginea Varșoviei, eu nobili burtoși și Evrei la pîndă în mijlocul poporului, portretele membrilor familiei, castelele de modă francesă, înșirînd coloane supțiratece înaintea catifelei pajiștilor, se poate mîndri cu un Rembrandt, cu un furtunos Ruysdael și cu cele mai mari din lucrurile de preț păstrate aici: un chip de dulce femeie a Renașterii mîngiind o hermină vie și un cavaler cu pana în vînt de însuși Rafael.

Museul e așezat în singura parte, afară de două porți, care s'a păstrat din vechile ziduri, distruse pe vremea Republicei cracoviene, acum o sută de ani. Mari plantații li țîn locul. Suburbiile nouă s'au unit cu vechea cetate germanică, și numai grelele lanțuri de fier ruginit prinse lîngă biserica Sfîntului Marcu arată cît de îngustă era odată cetatea burghesilor privilegiați.

Cînd Casimir-cel-Mare a întemeiat prin decret mărirea Cracoviei, dîndu-i locuitori „hrisovuliți”, între cari, de jur împrejurul bisericiții Sf. Ecaterina și a vechii Primării, pe Evreii din Kazimierz, cetatea sa (ca Roman al lui Roman-Vodă), el n'a uitat, dînd și aici un exemplu ceva mai tirziilor Domni ai Moldovei, să atragă pe călugării legiunilor care în secolul al XIV-lea răspîndiau, mai aspru sau mai blînd, catolicismul între necredincioși și eretici: Dominicani și Franciscani.

Pînă astăzi frații din cele două ordine fac slujba în cuprinsul zidurilor casimiriene și pasul lor lunecă supt bolțile claustrului medieval. La Dominicani marele lăcaș a rămas neatins de vremuri și, dacă din frumosul palat italian, vecin, care servește astăzi de local Primăriei, s'ar coborî Liubomirskii ca să cerceteze locul

de înmormintare al familiei lor, n'ar găsi nimic schimbat innăuntru.

Picturi italiene de o culoare întunecată, datorite unui exilat în această țară depărtată, acopăr largii pereți. În stînga altarului principal placa de bronz, cu multe legende latine supt chipul celui odihnit, secretar a doi regi, plîns de toată Curtea regală, în ceasul morții sale, 1496, e a lui Filip Buonaccorsi Callimachus, și acesta e omul care a băgat în ucigașele adîncuri ale codrilor Cosminului oastea lui Ioan Albert, domnul său, ispitit a juca pe pămînt moldovenesc, de o aspră primire, rolul „principelui” Renașterii. Alături o piatră purtînd vechi litere gotice arată că aici și-a aflat odihna din urmă cutare din mai vechii stăpînitori ai Poloniei reținute încă în Apus.

La Franciscani acum trei șferturi de veac focul a trecut mistuitor, și pretutîndeni se vede lustrul nou al restauratorilor, în florile moderne de pe pereți, în chipurile cu țile de pe vitraliul lui Wespianski, cărora li-ar trebui altă simplitate decît a creațiunilor unei vremi de zbucium și zvîcnire. Numai în claustru unde, ca și dincolo, se înșiră morminte de Campo Santo, cu plăci negre și albe, pline de inscripții pentru clericii, învățații, doctorii din vremea veche, fresce pe un albastru șters înseamnă, nu numai chipurile vechilor episcopi, ci și scene, adesea de o naivă duiosie, din Scriptură sau din poezia ce se naște din credință. Astfel o Bună-Vestire de un deosebit farmec. Un Hristos enorm și greoiu trece peste struguri și singele jertfei se scurge aprîns în potîrul care-i așteaptă binecuvîntarea. Și nu sînt fără legătură cu această închipuire de o senină copilărie steagurile confrățiilor grămădite între scaune a doua zi după Corpus Domini și petalele de flori pe care le strivești la fiecare pas.

Casimir n'a lucrat fără innaintași în această Cracovie, devenită leagănul unei regalități nouă, în care la 1365 se adunau, întîmpinați de șoltuzul Nicolae Wierzynek, regii cruciatei contra Musulmanilor și a Litvei păgîne, el, Casimir, Ludovic de Anjou al Ungariei, nepotul de soră, și aventurosul viteaz oriental Petru Lusignan, regele Ciprului.

Piticul Vladislav, tatăl său, i-a deschis calea. De la înaintașii lui încă orașul are o biserică mare supt cetățuie și o altă, mărunță, în colțul Rynekului, cu poarta de intrare înfundată de creșterea solului și corpul grămădit de adausuri felurite supt greoaia cupolă tîrzie. Sus pe deal s'au găsit chiar ziduri vechi, din care s'a desgropat o zidire cu patru sinuri, acoperită cu o cupolă bizantină, ale cării rînduri de piatră sură arată o foarte veche dată de fundație. Invățatul profesor Mycielski, bunătății căruia-i datoresc explicația mărețiilor infinite ale acestui Wavel, ar vedea chiar în aceste ziduri opera regilor moravi aduși la credință de Chiril și Metodi. Oricum, mai tîrziu era altă putere și altă bogăție decît ce vădesc aceste pietre sărăcăcioase. Alături vechi ziduri arată încă locul întii catedrale romane. O a doua a fost clădită după o năvălire distrugătoare, atribuită întoarcerii păgînismului strămoșesc și unui iuruș tătăresc. Pe urmă numai, în momentul cînd curentul frances dădea pină în această depărtată margene de Orient forme noi lăcașului lui Dumnezeu— și acțiunea italiană se adause îndată în aceeași direcție — s'au ridicat strașnicele ziduri ale catedralei gotice. În umbra lor istețul „pitic” alcătuitor de țară și-a găsit odihna, și meșterul necunoscut care i-a săpat statuia culcată, sprijinindu-i picioarele pe un postament ca al sfinților din ușorii catedralelor francese, l-a redat realist, cu fața adînc frămîntată în dîrzul ei pătrat, cu mărunțul nas de violenție supt ochii cari se ascund în dosul pleoapelor bulbucate, acum liniștiți.

Casimir însuși, marele creator, zace supt un baldachin ca al Papilor de la Avignon, într'un sicriu de porfir. Părul în bucle, barba frisată sînt ca ale lui Sigismund de Luxemburg în tabloul lui Dürer. Dar asupra regelui ctitor de țară e întinsă o calmă seninătate. De cingătoarea cu crenele, care samănă cu a lui Basarab în mormîntul de la Argeș, atîrnă sabia acum odihnită. E ceva imperial și sacru în aspectul „celui mare”.

Hedviga, Jadviga Polonilor, nu s'a împărtășit de un astfel de adăpost al oaselor sale. Regii singuri aveau dreptul de a răsări în chip de piatră de-asupra oase-

lor lor. Mai tirziu numai s'a întors către dinsa sentimentul de cavaleriească pietate a unui nobil contemporan, și azi o tânără femeie simplă și șubredă înfățișează în marmură pe aceia care prin soțul ei a dat Poloniei sufletul păgîn litvan.

El, Iagello, botezat Vladislav, după numele „piticului”, neuitat pentru ai săi, se vede pe un mormînt de o nobilă simplitate, executat cu o surprinzătoare tehnică, piatra avînd suprafața netedă și lucitoare a metalului. Curioasă figura aceasta a păgînului, a barbarului care se vede, de altfel, și în cutare picturi. Față spîină, cu ochii mici bulbucați, cu nasul prelungit și rotunjit asupra gurii fine, asupra bărbiei modelate cu aceeași extremă delicateță feminină. Nu se poate zice că e o imitație a altor modele din Apus, un Carol de Anjou de pildă, din partea artistului anonim, căci și pictorii îl înfățișau în același chip. Rasa aceasta lituaniană închide încă multe secrete.

Contemporanul lui Ștefan-cel-Mare, Casimir, se înfățișează, poate și din cauza procedeeleor nouă, ieșite din școala flamando-burgundă, care ni-a dat mormîntul admirabil al lui Carol Cutezătorul, altfel: și compunerea marmurei cu puncte albe ajută la impresia dramatică a capului uscat, încruntat, dureros.

Mai multe femei au stat lingă acest rege. Cea din urmă, aceia care i-a dat urmașul, Sofia, era o princesă rusească. Precum Ringala, soția lui Alexandru-cel-Bun, a cerut de la venirea ei în Moldova să i se dea lăcaș de închinare în legea ei, tot așa Sofia, Sobța, a voit să se poată închina după legea Răsăritului. I s'a făcut deci o capelă a rugăciunilor ei, și o inscripție, refăcută, dar nu prefăcută, dă la capătul enumerării titlurilor soțului o dată care nu poate fi citită altfel decît 1459. Meșterul care a lucrat aceste ciudate înfățișări stîngace pe fond albastru șters cu figuri de o expresie căutată, adesea ori, nu poate fi, în niciun chip, Răsăriteanul inițiat în datini occidentale, ci, din potrivă, un Apusean care a fost pus să imite, cu altă concepție și altă tehnică, modele ale unei arte deosebite. Răsăriteanul n'avea, de altfel, de unde veni, Moscova neposedînd atunci valoarea culturală, Chievul Olecovicilor fiind așa de mult decăzut încît n'a putut

da artiști nici lui Ștefan-cel-Mare, cumnatul cnejilor de acolo, iar Moldova, care a trebuit să-și aducă de departe pictorul, lucrând cu colori întunecate și după o strictă datină bizantină, neîncepînd încă mișcarea ei artistică.

N'am văzut mormîntul lui Ioan Albert, nici al lui Alexandru, fratele său. Cînd însă Italia Renașterii a pătruns prin atîtea, căi, chiar și înainte de căsătoria cu Bona Sforza a fratelui lor, Sigismund, menit o clipă să fie Domn în Moldova, unde ar fi adus poate și o viață de cultură superioară, Polonia a fost legată pentru totdeauna de arta Apusului. Un Italian a închipuit, într'un nobil avînt de creațiune, pe mormîntul acestui Sigismund statuia regală de marmură care, sprijinită în cot, pare a visa mai mult de gloriei dorite, decît a-și dormi moartea. Capela întregă e de o nespusă grație, unită cu o infinită varietate în detalii. Și de-acuma înainte, în mormîntul, de un gust mai realist, al lui Sigismund August, slab, cu lungile mițe de păr ale bărbii lui despicate, în alte capele, unde episcopii se odihnesc în cele mai liniștit mărețe din atitudini, încunjurați de săltăreața înseilare a grațiilor inspirate de antichitate, Italia-și serbează triumfurile, Urmașii din vremea suedesă vor lăsa aici, ca și Ioan Sobieski însuși, numai sicrie de bronz și de cositor în criptele bătrînei biserici care-i va adăposti fără a li datori

Dar acum nu mai poate fi vorba de a împodobi numai o biserică gotică, plină de urmele altui trecut. Regalitatea Renașterii adaugă aici o capelă exterioară în gustul ei, așteptînd ca o epocă mai puțin respectuoasă de trecut să bruscheze însăși fațada venerabilei clădiri cu liniile reci de arhitectură matematică a secolului al XVII-lea. Mîndria acestor suverani din al XVI-lea se manifestă în alt domeniu. Ei vor o Curte, o mare și frumoasă Curte, și apelul lor la Italia nu putea să rămîie fără rezultat.

O minune răsări aici pe acest virf de deal galițian, o minune ca pentru soarele dulce al patriei celeilalte. Din marmură nobilă s'au ridicat într'o desfășurare fantastic de sprintenă scări de o evoluție fugare, ușoare arcaturi, stîlpi înalți legați între dinșii printr'un ca-

racteristic și original nod. Fațadele par coborite din închipuirea binecuvîntată a lui Veronese visînd de palatele armonioasei lui dorinți. Chipuri antice se urmează ușor delineate pe păreți. Și superbe apartamente așteaptă, — o, de mult, căci Austria a făcut aici o sută de ani casarme!— pe regii și reginele, voevozii și castelanii, clericii și ambasadorii, cari au fost aici în zilele cele mari peste care s'a întîns nenorocirea.

Din turnurile Sf. Marii trîmbițele sună la fiecare ceas cîntecul vechii liberări de năvălirea Tatarilor; în sălile Renașterii italiene nu vor suna niciodată musicile restaurărilor monarhice?

VI. Liovul

Un mare oraș european, o adevărată capitală de Stat a răsărit aici în Lwow, în Liovul nostru, unde după un șfert de veac mi-ar fi greu să mai găsesc o orientare, așa de mult și așa de bine s'a lucrat pentru a da vechiului cuib de exploatare evreiască un aspect de sănătate și de veselie. De aici se poate învăța de orice municipalitate ce trebuie să se facă pentru a ținea un mare centru în curent cu înnăntările vremii.

Departate, într'un fund, se prindea de colina înverzită orașul de odinioară, modesta așezare din veacul al XIII-lea. La cîțiva pași au început a se tot aduna casele cetății privilegiate, din ale căreia ziduri n'a rămas nicio urmă. Din pietrele celor două biserițe armenesti, îmi spune acela care după douăzeci și cinci de ani, îmi deschide din nou adîncurile istorice ale orașului pe care-l iubește atîta și care-i datorește așa de mult, d. Alexandru Czolowski, s'a făcut cutare căsuță din colț, în suburbia de astăzi, năvălită de o populație muncitoare și săracă, locuind în mari depozite oarecare de umanitate și de o Evreime foarte habotnică, expunîndu-și cu o asiatică indiferență toate amănuntele gospodăriei și ale îmbrăcămînții. Cu tichiuța pe cap, cu barba răsfiată pe cămașa murdară, cu picioarele în papuci tiriți, **pater familias**, solemn, pre-

sidează în balcon, privind cu un mic aier de biruință la crucile vechilor biserici.

Cele mai însemnate de aici aparțin lumii rutene de la margine. Nu e una care să nu fie bogat și felurit amestecată cu viața poporului nostru însuși, care, cum se va vedea, s'a întins îndată, și mai departe, pînă în apropierea pieții centrale. Zidurile lungi, de o sură monotonie degradată, ale mănăstirii călugărilor Sf. Vasile, „Basilitanii”, sînt acelea în cuprinsul cărora s'au tipărit acele cărți liovene cu caracterele grăunțate care au pătruns ici și colo și la noi și a căror slovă mașcată a servit de model meșterilor ieșeni ai Mitropolitului Varlaam și ai lui Vasile Lupu. Trecînd pragul porții joase, ai în față o clădire prefăcută și adăugită pe margini cu capete, care într'o critică mai pompoasă decît a noastră, presintă date de la începutul secolului al XVII-lea. Interiorul e întreg transformat și cu totul fără interes. Impresionantă e numai clara voce caldă a preotului care oficiază după ritul răsăritean, de și, după obiceiul uniților de aici, într'o capelă laterală, și cîntarea entusiastă, de o limpeziciune de cristal și de o absolută puritate, a mulțimii. E alcătuită tot din țerani și oameni de rînd, cari serbează acea „octavă” a „Corpului lui Hristos”, strămutată apoi supt steaguri albe-roșii, în sunetul imnului Poloniei eterne, pe străzile centrale.

Cînd s'a făcut marea reparație fundamentală, sute de pietre de mormînt au fost aruncate și distruse, după știința prietenului meu polon. Altele vor fi zăcînd ascunse supt lespedeza goală de astăzi. Care să fi fost soarta celei ce acoperia bietul trup decapitat al aceluî Tomșa care îndrăznise, pe ruinele tronului lui Heraclide Despotul, a lua numele de Domnie al lui Ștefan-cel-Mare? In duiosul lui testament din 1564 nenorocitul stăpînitor de o clipă, urmărit de ura lui Lăpușneanu și de prigonirea turcească, aîotputernică atunci în Polonia, orînduise ca trupul să i se așeze în această biserică a Sfintei Marii, singur lăcaș, pe atunci, al legii sale, căci biserica dușmanului său nu pare a fi fost gata și nu era poate dispusă a-i primi rămășițele. Tot acolo se vor fi coborît sicriile celor-

laltî osîndiți, Moțoc și Spancioc, credincioși pînă la sfîrșit Domnului lor.

Ioan-Vodă Potcoavă, altă jertfă a unei aspre politice de realism fără scrupule, va fi fost coborît în aceeași gropniță. Dar tînărul istoric P. Panăitescu îmi spune, pe temeiul unei Vieți contemporane a Voevodului, că Iancu Sasul, ucis tot așa, din ordinul regelui, ca un criminal de Stat, a fost dus de călugării catolici, cari și-l recunoscuseră în clipa ultimelor dorinți, la Bernardini, în marea biserică prefăcută din cetate.

Dar, încunjurînd această clădire greoaie, o mică placă de piatră pare a chema cu un stîns glas din alte vremuri. E pomenirea Omelianeî, fiica acestui decapitat, pentru păcate reale sau închipuite, a lui Iancu-Vodă, fiul lui Petru Rareș, fată care, trăind, aici, în piață, chiar în dreptul locului unde perise tatăl ei, a fost măritată de „Ianculina”, văduva Maria Paleologa din Rodos, cu un Ponetowski și s'a sfîrșit tot în Liov la 1598. Cuvinte de caldă amintire ale soțului amintesc pe această nenorocită odraslă a lui Ștefan-cel-Mare el însuși, fetița fără noroc culcată lîngă trupurile însîngerate ale morților tragici.

De altă parte formidabilele ziduri de piatră, încununate cu un mai nou turn de cărămidă, ale Sfintei Paraschive, unde altă lume țerănească, supt steaguri multicolore, ascultă predica preotului rutean, unit și acesta, oferă de la prima vedere stema puternică a Moldovei, tăiată dirz în lespedeă sură. Vasile Lupu a cheltuit aice, și versuri rutenești stîngace, într'o scrisoare chirilică plină de litere latine, cuprind rugăciunea lui de ctitor. În interior, iconostasul înădit urît în partea de jos are chipuri de sfinți extraordinar de fine, care nu pot veni decît din aceeași muni-ficență de la 1644. Cred chiar că meșterii cari au lucrat aici sînt cei de la Trei Ierarhi, aduși, cu multă cheltuială, anume din Rusia muscălească.

Spre centrul orașului aceste amintiri dispar. Renașterea a lăsat admirabila capelă a familiei Bojm, niște Unguri veniți cu Ștefan Báthory, cari, la începutul veacului al XVII-lea, au dat Liovului acest admirabil mic lăcaș, pe fațada căruia apare ziditorul în mijlocul ornamentelor de gust italian.

Iesuiții au impus centrului stilul lor monumental și rece. El domină la Bernardini și se desfășură măreț în catedrală, care, lipsită de plăcile și inscripțiile Sfintei Marii cracoviene, goală și aspră, uimește prin avântul coloanelor uriașe.

Acest stil, stăpîn pe oraș încă din acel secol al XVII-lea, a strivit pe acel primitiv al bisericilor aparținînd negustorilor străini de altă confesiune. La Armeni se păstrează, totuși, aspectul cel vechiu, cu claustrul umbros, cu micul cortile răsăritean acoperit cu lespezi pe care pier amintirile scrise ale morților. O lucrare de piosă reconstruire arheologică a început în interior, și marii stîlpi poartă linii de un stil absolut exotic, arce de același caracter boltindu-se deasupra cuprinsului, desbrăcat de podoabe.

Altfel cu „biserica moldovenască”, pentru care Alexandru-Vodă cel crunt cheltuise, ajutînd obștea ru-sească, încă din 1558 groși moldovenești și poloni, făcînd a se vinde în tîrg boi, oi, ceară, dar cu hotărîta recomandăție de a ținea femeile în pridvor, de a hrăni bine pe preot, de a cînta ca la el și ca la Przemysl, unde-și trimesese oamenii, de a nu se trufi cu scumpe ziduri împrejur și de a face ca din sune-tul clopotului să iasă numele lui: Alexandru. Aici nu se mai vede urmă din biserică primitivă. Zidurile au fost rase de pictura lor, nu fără a se lua pe pînză chipurile lui Constantin Corniact, alt ctitor, vameș al Moldovei și apoi al Poloniei, și ale celor doi fii ai lui. Inscripția încă unui cheltuitor pentru înălțarea clădirii, Miron Barnovschi, moștenitor prin mamă al Movileștilor, foarte frumoasă rugăciune în mari litere slavone, e prinsă de-asupra corului. Cine a făcut marile jertfe, plătind trei Italieni ca să înalțe mîndra construcție apuseană de azi, e marele negustor moldovean de aici, asociatul lui Duca-Vodă, care și acela era să moară, ca prizonier, aici, Alexe Balaban, de a cărui familie veche vorbesc și scrisorile lui Lăpușneanu. Inscripția lui din 1672 amintește creștineasca faptă într'o grecească străină de orice ortografie.

Casa lui Corniact, a influentului Cretan, e neatinsă. Două capete rotunde mărgenesc frumosul portal. În interiorul curții coloane și arce imită modest pe acelea

de la Wavel. Mici scări de piatră leagă cele trei rinduri. Păstrată, după ce a trecut în posesiunea mai multor familii, ca Museu Sobieski, ea merită, nu numai un interes de curiozitate, ci și un gând pios.

Poate prin stăruințele acestui om dibaciu și cu atita trecere la rege s'o fi jertfit așa de ușor capetele fugarilor din 1564. In colțul din dreapta al „ratoșului”, al Rathausului, prefăcut, înaintea „Prangerului” păstrat în bucăți, au suferit Vodă cel războinic și cei doi sfetnici ai lui. Și rupătorul de potcoave, despre care s'a spus pe urmă că opria pieptiș cocia cu șase cai și spârgea lemnul cu o aruncătură de fier, Ioan-Vodă, a suferit aceeași teribilă moarte, nu însă fără a fi vorbit mulțimii adunate, care-l plingea cu lacrimi, despre datoria de creștin și viteaz pe care a călcat-o regele de sînge unguresc, Ștefan Báthory, și de a fi încercat el însuși sabia care era să-i cadă pe gît. Lumea de pe lume alerga să-i vadă trupul frumos culcat în sicriu cu capul prins în fire de mătasă.

Zece ani au trecut și, cum se făcuse crudul obicei, Iancu-Vodă, învinuit că n'a făcut omagiul și a supărat pe negustorii poloni, cules în fugă de Huțului din Carpați, suferia aceeași soartă fără a da același exemplu de tărie sufletească, rămas în amintirea tuturor.

Și ca o chemare vine către noi din această suferință, insultată de cei de sus, plînsă de cei de jos. In curînd o cruce se va ridica în acest loc, cufundîndu-se în pămîntul stropit cu sînge românesc, pentru a pomeni și în limba ultimelor cuvinte de despărțire ale execuțiilor tragedia lor în locul de exil.

Negoț și cultură, afaceri și școală s'au făcut ani îndelungați de ai noștri aici. Căraușii veniau cu peștele Dunării, cu vinul Cotnarilor, „Bancheri” greco-romîni schimbau galbenii de aur. Pribegi încasau mila regilor. Relațiile au fost însă cu Nemții și Polonii și, afară de milele Lăpușneanului și ale Movileștilor, nu cu sărăcimea rusească.

Totuși aceasta ne-a moștenit la biserică moldovenească. Supt oblăduirea austriacă, aici ca și în Bucovina, rutenismul a făcut mari progrese. Un mare cas-

tel a fost cumpărat pentru Museul „ucrainian”, al unei arte de imitație absolut degradată, în icoane și chiar în portul popular. Școli și societăți, răsar pretutindeni. S'a voit, înainte de războiu și în cursul lui, ceva mai mult: regatul Rusiei Mici supt Habsburgul Wilhelm, avându-și capitala în locul unde profesorul Mihail Hrușevski, acum ministru ucrainian la Chiev, predicase mulți ani crezul cel mai aprins al ruisimului, la „Lviv”.

Orașul era plin de palate, de cel mai bun gust, ale acelei aristocrații polone, din care au rămas puține rămășițe, ca Lubomirskii, cu atât de primitoarea casă. Naționalismul polon, care a expus aici și minunea de exactitate și perspectivă a lui Kossak, lupta lui Koszciusko la Raslavice, făcuse opere mari, vechi fundații dăduseră comorile de la Ossolineum, de la Museul și biblioteca Baworowski. Zelul nesfârșit al d-lui Czolowski așezase în casa lui Corniact și în altă mare zidire, cu frumoase porți de marmură neagră, admirabile colecții, în care se vede toată desfășurarea nobilimii polone, din veacul al XV-lea, pînă la acel Ioan al III-lea, rege al „Poloniilor”, căruia mai ales îi e consacrată partea istorică. Prin daruri mărinimoase s'a putut alcătui, într'o țară unde nobilimea cultiva cele mai nobile gusturi, o frumoasă galerie de portrete aparținînd școalelor apusene.

Impotriva acestei opere, Rușii au vrut să se impuie cu forța. Așteptînd legiunile bolșevicé care veniră, noi Tataři, filfiindu-și enormele cîrpe roșii, ei ocupară Liovul și se începu astfel acea strașnică luptă de mai multe zile care a ciuruit de gloanțe și fațada Universității.

Această Universitate e una din cele mai mari a Poloniei; forțe nouă s'au adaus la vechii maeștri venerați. Și mulți Evrei, cițiva Ruteni cresc în spiritul latin tradițional al Poloniei. O conferință de românește s'a adaus în ultimul timp la un învățămînt variat și solid, care dă, în Seminariile bine înzestrate, și roade pentru știință.

Ca și aiurea museele-și îndeplinesc rolul de mare

școală și pentru adulți și pentru necărturari. Iar Teatrul se consacră unei înalte misiuni de educație. Am văzut acolo, cu un mare și dureros artist, un „Iuda” în care un poet de frunte a încercat să dea interes tragic nemerniciei apostolului trădător. Aceiași atenție respectuoasă pentru o lucrare de ideologie rafinată, de formă aleasă, în care nu se zgîndăria nimic din pasiunile și modele zilei. O mare faptă de consolidare morală prin educație se face în Polonia.

Trebuie s'o știm, și mai ales trebuie s'o imităm.

Din literatura națiilor conlocuitoare.

Satul Mieu

de poetul sas Michael Albert.

*Din satul unde m'am născut
M'a dus soarta departe :
De satul care l-am pierdut
Visul nu mă desparte.*

*Tot stau și astăzi nalții fagi
Acolo sus pe munte,
Și-amurgul îi are tot dragi,
Cînd li adie 'n frunte.*

*De-a lungul străzii de la noi
Tot se tîrăște apa :
Iși pleacă sălciile moi
Asupra lui pleoapa.*

*Și este-o salcie, o știi ?
Cu scorburi mari, înaltă,
Eram ca și niște copii,
Atît de laolaltă...*

*Și cu gîndiri copilărești
În dulcea umbr'a sării
Priviam luminile cerești
Prin crăci, în fundul zării.*

*Și turma care se 'ntorcea
Pe strada noastr' acasă
Palidă luna strălucea
Fantastic de frumoasă.*

*Și din adîncul cerului
Se 'nșiră stelele pe rînd,
Pe somnul lăvicerului
Ogoarelor lumini vărînd.*

*Eu mă duceam în dulce vis
Prin curtea mea, nemernic,
Și descîntam, în vers închis,
Întăiul simț sfielnic.*

*Stau vitele pe locul gol,
De-și rumegă 'ndelete,
Și cîinele îmi dă ocol
Cu măguliri încete.*

*Pe cînd trudiți secerători
Iși gustă pînea sării
Și uită'n vorbă rîbdători,
De truda încordării.*

*Și ascultam bătrîni zicînd :
„Ni dă, Doamne, răsplată“.
De-atîția ani vor fi zăcînd
În groapa 'ntunecată.*

*Din satul unde m'am născut
M'a dus soarta departe :
De satul care l-am pierdut
Visul nu mă desparte.*

*Căci n'am știut, cît fui în el,
Niciun năcaz să-mi vie,
Și'n somn foșnia încetinel
Un pom de poezie :*

*De-asupra mea își revărsa,
Plouînd, bogata floare :*

*Păstrează satul lumea sa,
Dar frunze pomul n'are.*

Tradus de N. Iorga

*

Rose

de poetul sas Karl Brandsch.

*Tăcere cînd rose la tine găsești,
Căci rosele zboară; abla le zărești.
Nesigure stele,
Și poartă pe frunze tot lacrimi rebele.
Și-un dor se ascunde 'n potirul cel mic,
Visînd — la nimic.
Cl capul ți-l pleacă, atît cît le ții,
Căci ceia ce însuși în visuri pustii
Ai plîns și-al răbdat
Aceia vor duce-o cînd s'or vesteji:
Cînd ele porni-vor spre veșnica zi,
Cu ele-a zburat!*

*

Ușor vînt de primăvară

de poetul sas Wilhelm von Hannenheim.

*Fete palide și băieți vișători
Se joacă în amurgul serii,
Încet, încet, cuminte,
Și numai inimioare calde
Se bat.
Și se privesc unul pe altul.
Auzi:*

Tu...

Și, ce mai e, a dus în nimic vîntul.

Trad. de N. I.

Răspunsul muntean la HORA UNIRII a lui Alecsandri

E așa de cunoscută Hora Unirii, datorită lui Alecsandri, ajuns pe acea vreme «poet național» și vrednic de această onoare. Nu se cunoaște însă răspunsul muntean al lui Cesar Boliac. Poetul bucureștean e mai colorat, mai familiar, mai popular, cu potriviri de cuvinte mai fericite, cu o rimă absolut extraordinară. Nu știu dacă se află în culegerile poeziilor lui Boliac — scriu aceste rânduri departe de bibliotecă —, dar d. P. Cantilli îmi comunică o copie contemporană, după care o tipăresc.

Răsunet la HORA UNIRII de d. V. Alecsandri

*Vin' să strîngem mînă'n mînă,
Toți cu inimă romîină,
Și să'ntindem danț premare
L'a uniri-ni serbare.*

*Piară cei ce ne'nvenină,
Trîntori, viespe din stupină:
Între noi să nu mai fie
Decît frați și veselie.*

*Măi bădiță Moldovene,
Prinde-te cu mine, nene,
Ca să fim într'o unire
Și la viață și 'n peire!*

*În unire-avem putere,
Altfel nū putem, măi vere;
Si dușmanul se sfiește,
Văzînd pe Romîn că crește!*

Sîntem gemeni, măi fîrtate,
Din părinți într'o dreptate;
Ca doi ochi la sămănare,
Ca doi brazi la înălțare.

Cum te chemi, așa mă chiamă;
Ce te temi, d'ăia mi-e teamă:
Îmi ești frate și-ți sînt frate,
'N amîndoi un suflet bate.

Hai la Milcov cu grăbire
Să-l secăm dintr'o sorbire,
Și să tragem danț premare
Peste vechile hotare.

Și s'aducă sfîntul Soare
Și-acea zi de serbătoare;
Danțu'n horă s'ocolească
Toată Țara-Românească!

* * *

Ascultați, răsună valea!
De prin Vrancea, de pe Jiu
Vin Romîinii, negresc valea,
Vin în cete mii de mii.

Munții i-ar surpa, de-ar vrea-o,
Că-s ca holdele de grîu!
De-ar fi Dunărea ar bea-o,
Dar o posnă de pîriu!

Nu clipiți în zi de Paște,
Lilieciilor spurcați!
Soboli! Cristulețul naște —
În pămînt vă afundați!

Cîți sînteți cu frunți senine,
Inimi calzi, de neam romîn,

*Credeți că'n unire-i bine;
N'aveți teamă de păgîn!*

*Să ni facem țară mare
Și unită într'un Stat!
Cine-i mare e și tare,
Cine-i tare-i respectat.*

*Nu tot doine și jëlire,
Nu tot plîns și suspinat,
Nu tot frică de peire
L'ori-ce vînt a adiat.*

*Uite'n sus și mergi de-a dreptul
Spre vrăjmașul ce-o căta
Să-ți nesocotească dreptul
Și să calce țara ta.*

*Dreptu-ni de apărare
Europa ni l-a prescris,
N'avem nici-o 'mpiedecare:
E'n Tratatul din Paris.*

*Europa azi ni cere
Ce dorim să arătăm.
Frați! Sculați-vă'n picioare
Și cu toții să strigăm:*

*Cerem toți și vrem unire,
N'așteptăm niciun minut;
Mîne-om sta la chibzuire
Ce mai este de făcut.*

*Cel ce cere desunirea
Nu-i bun nici stăpînitor.
Ăla va în veci robirea:
E un mîrșav trădător.*

Cesar Boliac.

Congresul Ligii Culturale de la Suceava (4-6 Maiu 1924)

Pentru întâiași dată, în al 35-lea an al existenței sale, Liga Culturală și-a ținut obișnuitul Congres anual peste marginile vechiului Regat, la Suceava, în Bucovina, pentru a pecetlui acolo drepturile sfinte ale culturii românești.

Dacă Suceava a fost în trecutul său un puternic sprijin de apărare națională prin puternica-i cetate, în timpurile de înaintea de războiu ea rămăsese pentru Bucovina o cetate a culturii românești din acea parte, prin inimoșia și patriotismul intelectualității sale: «Numai în Oltenia am mai văzut oameni ca acei de aici. Oltenia și Bucovina sînt cele mai vii Ținuturi din țara românească», o spune președintele Ligii, d. N. Iorga, în cuvîntarea sa ținută ca răspuns la acela de bună primire a congresiștilor în gara Burdujeni de către d. Donisă, primarul Sucevei, și de d. Ciuntuteac, președintele secțiunii Ligii Culturale de acolo.

O țară își arată și-și apără drepturile prin înălțimea sufletului său, iar Sucevenii, prin lupta lor pentru cultura românească și naționalism, au dat dovadă, acuma ca și în trecut, că-și întrefin viața prin flacăra idealului național, care este astăzi, din fericire, acela al Culturii.

Aceasta și arată de ce Congresul de la Suceava al Ligii s'a bucurat de o mare însuflețire prin cuvîntările ținute, de o deosebită simpatie prin manifestările de voie bună.

«Este în suflete» — spunea președintele Ligii Culturale în discursul său de deschidere a Congresului în frumoasa sală a Primăriei — «mai multă bunătațe și frăție de cum se crede, de cum cred chiar cei mai optimiști. Desgustul pentru viața de risipă și de petreceri, pentru grosolanția triumfătoare, se manifestă tot mai puternic. Oamenii înțeleg că din aceasta nu se trăiește.»

La Suceava se muncește, ca și în alte părți ale Bucovinei, cu spor pe tarîmul culturii românești. Aceasta au arătat-o cu multă căldură, în cuvîntările lor, d. Ciuntuleac, președintele secțiunii Suceava, părintele Gheorghiu, reprezentantul «Societății pentru cultura și literatura poporului român din Bucovina», care își are trecutul său de glorie în cultura românească bucovineană, d. Brătianu, reprezentantul Asociației corpului didactic din Bucovina, d. Iliuță, reprezentînd școala primară, prefectul și primarul Sucevei prin activitatea lor plină de patriotism.

«Dorința noastră» — spunea preotul Gheorghiu — «a fost să vedem tricolorul românesc fluturînd de-asupra bisericii catedrale din Cernăuți, și la cîrja Mitropolitului nostru. Mă bucur de venirea Ligii Culturale, în frunte cu marele ei președinte, și doresc ca, lucrînd cu d-voastră umăr la umăr, să fim pentru noi și pentru toți lumină.»

Ce este cultura și cum poate să se ajungă la ea, a arătat-o președintele Ligii Culturale în conferința sa despre „Trecutul Bucovinei“, ținută în sala Primăriei în după-amiaza primei zile de congres, prin care d. Iorga găsește și sintetizează documentări nouă pentru cunoașterea vieții de început a neamului nostru, vorbind de acele puncte de apărare temeinică, așezate în mai multe părți din Nordul Moldovei, și printre care Suceava își păstrează marea ei însemnătate.

O frumoasă cuvîntare a ținut preotul Luca, președintele «Societății de propagandă culturală Sfinții Impărați» din Bacău, vorbind de chipul cum trebuie să se împrăștiată cultura în popor, pe cînd d. general Manolescu, directorul „Caselor Naționale“, care

și a pus în suflet să înzestreze ici-colo satelz cu localuri culturale, a arătat însemnătatea pe care au avut-o în războiul de întregire usinele sufletești al căror șef a fost însuși președintele Ligii Culturale, în l... teriale au cam lipsit.

Us'nele acestea trebuiesc să-și urmeze calea lor mai departe. „Ne găsim între propriile noastre hotare, peste care au trecut colonisări și strecurări al căror efect nu se poate înlătura și, când e vorba de nații cu o cultură europeană proprie, cu principii de morală socială și cetățenească asemenea cu ale noastre, nici nu trebuie înlăturat, ne găsim în concurență cu alte culturi și ar fi o rușine mai rea decât o sută de bătălii pierdute să nu putem repurta biruința. Să ne înțelegem bine: e vorba de o concurență culturală, nu de o luptă de rasă“.

Răspunsul la aceste cuvinte ale președintelui Ligii Culturale, care vede în conlucrarea noastră cu minoritățile conlocuitoare care sînt la o treaptă de cultură europeană un mijloc nemerit pentru înaintarea însăși a culturii țerii și împrăștierea de asperități care se pot isca în viața de toate zilele, a fost dat de către d-l Bitoy, reprezentantul cultural al Ungurilor din Ardeal, prin vorbele cu care și-a încheiat cuvîntarea la Suceava: „noi vrem din tot sufletul colaborare și conlucrare pentru binele Patriei noastre comune“.

În congres s'au desbătut următoarele puncte: realizarea de fonduri pentru teatrul popular, cursurile de vară de la Vălenii de-Munte, școala de Misionare, care alcătuiesc ordinea de zi a lucrărilor Congresului. La aceste desbateri ieau parte dd. Aurel Scurtu, președintele secției Galați, Rădulescu-Rîmnice, președintele secției Focșani, Jecu, Brăila, Dragomir, Grozești-Oltuz, I. Susau, Boghicea-Roman, T. Oroveanu, Rîmnice-Sărat, I. Dragoslav, Răileanu, Năruja, Dumbravă, Bîrlad, D. Toni, Galați, Casim, Basarabia, căpitanul Slătinescu-Sever, Munteanu-Rîmnice, Plotești, și d-na Smara, București, propunînd diferite mijloace pentru realizarea programului Ligii.

Pentru strîngerea de fonduri, care ar servi, în pri-

mul rînd, la construirea în București a unui Palat al Ligii, s'a făcut chiar în timpul ședinței o colectă, luîndu-se inițiativa de d. T. Oroveanu și strîngîndu-se suma de 20 020 lei.

Dacă secțiunile Ligii Culturale ar interveni în jurul lor pentru constituirea de secțiuni nouă, s'ar putea izbîndi mai curînd această dorință, devenită astăzi—atît de vie în interesul mare al răspîndirii culturii românești.

Innaintea începerii debaterilor Congresului, d. Z. Florian și a făcut darea de seamă în calitate de secretar general al Ligii, arătînd activitatea de un an a Comitetului Central, numele secțiunilor înființate din nou și exprimîndu-și dorința ca secțiunile să lucreze mai mult, iar d. G. Scraba face obișnuita dare de seamă asupra fondurilor Ligii.

Ședința Congresului de la Suceava se încheie prin admiterea propunerii făcute de președinte ca viitorul Congres să aibă loc la Timișoara, de sigur pentru că Banatul a fost de asemeni, ca și Bucovina, ca și părți din Ardeal, un centru cultural puternic. Memoria unor Paul Iorgovici și Țichindeal trebuie serbătorită acolo.

La Congresul de la Suceava o strălucire deosebită au avut-o serbările artistice date de către Teatrul Popular cu piesa d-lui Iorga „Sarmală, amicului poporului“ și festivalele date de societatea locală, de corul Săliștenilor, de corul părintelui A. Luca din Bacău, secundat de orchestra batalionului 12 de vînători supt condu cerea d-lui sublocotenent N. Stan.

Cuiul acestor manifestări artistice a fost corul „Are nana dor supt steag“ al Săliștencelor, care emoționează adînc și face ca d. Iorga să propună, în aplausele adunării, să se ridice un monument în Săliște în onoarea acestei mărețe manifestări de energie și de conștiință națională care e corul din Săliște. Acest cor a participat la toate congresele Ligii după războiu, iar frumosul sat Săliștea păstrează în casele sale muntene comori întregi de industrie casnică românească, cu observația, în treacăt, că portul întunecat al Săliștencelor a început să se mai

lumineze, să prindă o altă înjăfișare, de cînd sufletul lor radiază și mai cu putere prin împlinirea aspirațiilor naționale.

În timpul liber congresiștii au vizitat monumentele Sucevei.

Au participat mai întăiu la Te-Deumul de la Biserica Sfîntul Gheorghe, atît de binecondusă astăzi de S. S. Arhimandritul Ștefanelli. Acest lăcaș își are marea lui însemnătate, pe lîngă zugrăvelle sale din veacul XVI-lea, pentru că acolo, aflîndu-se moaștele Sf. Ioan cel Nou aduse de la Cetatea-Albă, se strîngea la prăznuirea Sfîntului multă suflare românească din întreaga Moldovă. iar pe lîngă cele sfinte se mai puneau odinioară la cale și nevoile neamului, pe atunci cînd Bucovina făcea parte din Împărăția austriacă.

Astăzi Sfîntul Gheorghe, ca și cea mai mare parte din lăcașurile bisericesti din Suceava, este împodobit cu învelișuri strălucitoare, dar de gust atît de îndoielnic. Cu cîtă dreptate nu o spune d. Iorga în discursul său de deschidere: „Și adaug că e de ajuns priveliștea de azi a acestui măreț oraș de pe vremuri în care, în ciuda sforțărilor făcute de cîțiva oameni de inimă, dintre cari unii întemeiază astăzi cea d'întăiu secție a societății noastre pe pămîntul moldovenesc întors patriei, din praful gloriei noastre s'a făcut, prin voiața unei stăpîniri germane, noroiul celui mai meschin materialism, pentru ca să ni dăm sama de ce primejdle ne amenință dacă și aiurea ne-am lăsa fără sprijinul care e pentru orice popor simțul chemării sale ideale“.

Multă vreme, Suceava fusese năpustită de Austrieci. Prin 1900, vitele Evreilor suceveni își făceau odihna de la amiazi în însăși biserica Mirăușilor, unde le-a găsit scriitorul acestor rînduri. Vremurile se mai schimbară însă, iar cîrmuitorii Împărăției găsiră cu cale să arăte Romînilor din Regat cîte bunătăți nu se găsesc în „fericita Austrie“. Au împodobit atunci ca de bal bisericile Sucevei, ale căror turlă scilpitoare se răsfrîng la mare depărtare pe valea Siretiului...

„Liga Culturală“ a văzut cu ochi limpezi acele bunătăți, iar președintele ei câte n'a avut de suferit în gara Ițcani, atunci când apostolește a cutreierat Bucovina austriacă...

Au mai vizitat congresiștii bisericile Sf. Ioan; Sf. Dumitru, cu frumoșii îngeri din veacul al XVI-lea; Sf. Niculae, de o arhitectură simplă și plină de grație; bisericuța Doamnei Elena Rareș, precum și posomorîta biserică a cetățuiei Zamca, cedată pe vremuri Armenilor, dar din înălțimea căreia ochiul cuprinde poetica vale a apei Suceava dintr'o singură privire.

În ziua a treia, o parte dintre congresiști, rămași la Suceava, au vizitat supt conducerea d-lui Iorga mănăstirea Dragomirna, care are un muzeu religios, iar cealaltă parte s'a dus să-și îndoaie genunchii la Putna înaintea mormîntului lui Ștefan-Vodă. Arhimandritul mănăstirii Putna a dat lămuriri congresiștilor, și în biserică, și în muzeul bisericesc, unde se găsesc odoare neprețuite din trecutul nostru bisericesc și național. Evangheliile legate în aur și argint, și mai cu samă acele țesături scumpe înfățișînd, printre alte chipuri bisericești, pe Maica Domnului plîngînd ca și Doamna și Domnițele care petreceau printre lacrimi firul de aur în pînză scumpă de mătasă vișinie, cu gîndul dus de parte, la acei care încununară cu sabia trecutul măreț al istoriei Moldovei.

G. D. Scraba.

CUGETĂRI

Trec patimile ca furtuna, dar ideile eterne ca soarele veșnic, luminează.

Nu servi omenirea răpindu-i icoana propriei tale nații.

Ține pacea cu suflet gata de războiu și cu suflet gata de pace poartă războiul.

N. I.

Selecțiunea socială

Sintem la o mare răspintie a vieții noastre românești, și care va determina viitorul ei.

E în de obște cunoscut pentru sociologi că numai reformele economice au avut puțința de a determina mișcări culturale și politice vrednice de ținut în samă, pentru că numai ele au scos din profunzimea mediului social curente de o vitalitate nouă și puternică.

E tocmai cazul de astăzi la noi. Oricum ar fi fost înfăptuită reforma împroprietăririi, ea a ridicat pe săteanul român la o condițiune cu mult superioară trecutului, iar acolo unde condițiunile au fost mai favorabile, i-au dat posibilitatea unei acumulări de bogăție superioară vieții orășenești, unde de obicei viața — băutura în primul rând, luxul în al doilea, — nimicește acumularea averii și deci a bunului trai.

Aceasta nu înseamnă, de sigur, că la țară băutura și luxul nu s'au întins. Din potrivă chiar, vinul a ajuns în unele părți mai scump la sate ca la orașe, iar îmbrăcămintea și încălțăminte aduse cu atâta scumpătate din Occident se terfelesc prin noarile pe alocuri antedeluviene ale satelor noastre.

Și, cu toate acestea, după cât mi-am dat sama, satele noastre au început, din fericire, să-și schimbe din aspectul lor de altă dată. Se fac case mai bune, mai igienice, mai folositoare, se pune un pom, se prădesc animale mai multe, se fac îngrădiri, semne de progres economic.

Lucru vrednic de remarcat: pe lângă politică, pe alocuri mai intensă ca la orașe, repararea școlii și a

bisericii, monumentul eroilor sînt indicațiuni temeinice că lumea de la sate a apucat pe o cale cu mult mai bună.

Iată însă un alt fenomen social, cu mult mai concludent: sătenii din comunele mai bogate doresc să-și aibă gimnasiul, dacă nu chiar liceul lor. An cu an gimnasiile rurale se înmulțesc la noi; unele chiar nu au locuri îndestulătoare pentru populația școlară.

E semnul unui alt viitor al țerii, care trebuiește examinat cu atențiune și îndrumat cu multă luare a-minte.

Cultura gimnasială și liceală nu poate nici într'un cas să fie vătămătoare mersului unei țeri: școala de meserii, școala industrială, școala agricolă pot fi, necontestat, de o mai mare utilitate pentru viitorul economic al unui popor, dar tendința de astăzi e pentru cultura superioară, — fapt de care trebuiește neapărat să se țină samă.

Dar, pe de altă parte, după războiu, fiecare își poate da sama cu înlesnire că numai munca fizică este aceia care e mai bine răsplătită, cu adaosul că ea îmbogățește uriaș pe negustorul de vinuri. Sînt la noi vii care dau astăzi venituri de milioane anual, pe cînd altă dată cu această sumă se puteau cumpăra cel puțin șapte moșii mari!

Să socotească acum cît revine cîrciumei, dacă litrul de vin cumpărat cu 5—6 lei se vinde la sate, ca și la orașe, cu 24—30 de lei.

Iată contrastul cel mai nefiresc al vieții de astăzi: școala și cîrciuma. Una se cere, alta prosperă; una sărăcește, alta îmbogățește. Pe de o parte se urmărește un ideal prin mari jertfe, pe de altă parte se risipește produsul muncii fizice. Aceasta e situația reală de astăzi.

Cum va fi mîine? Liceele urbane și rurale vor da contingente uriașe de absolvenți cari nu vor găsi ocupație în vieața culturală, administrativă mai ales, a țerii, iar înmulțirea numărului de clasajașilor va spori delictul și crima, care și așa, astăzi, după războiu, a luat o cale ascendentă. Drept corolar, cîrciuma va prospera și mai mult...

Evident că nevoile vieții vor sili pe absolvenții de licee să-și schimbe cariera pentru care s'au pregătit. Dar tocmai de aici provine desastrul. Educația omului e atât de îndelungată, încît după ani de cultură școlară un bun absolvent de liceu își dă bine sama că, pentru a-și satisface aspirațiile sale, de atunci încolo are de învățat.

Iată din ce cauză viitorul țerii se află astăzi, la o mare răspintie. Care ar fi calea de urmat?
Dar mai este ceva, tot atât de însemnat.

Viața socială, din începuturile ei, a progresat pe dibuite. Imprejurările sociale au determinat anumite situațiuni, iar acele situațiuni, la rîndul lor, au adus la conclusiuni de urmat — unele bune, altele rele. Elasticitatea vieții a stabilit la rîndul său un echilibru, și așa mai departe. Optimismul este conclusia logică a sociologului. Dar, învederat, acest optimism are la baza sa un punct al fatalității: **viața socială se hotărește prin jertfe**, care pot fi mai mici, ori mai mari, în raport direct cu priceperea și desinteresarea personală a conducătorilor unui popor. Cu alte cuvinte, viața socială poate primi, prin conducătorii ei, direcțiuni fericite ori nenorocite, iar calea de mijloc revine în afară de intervenția lor.

Această cale de mijloc este determinată în primul rînd de selecțiunea socială. Ea împuternicește clasele sociale care se afirmă, se întărește, preponderază în viața publică a unui popor. Dacă toți oamenii ar fi croiți pe aceeași măsură de capacitate, putere fizică și intelectuală, cu alte cuvinte dacă selecțiunea nu ar mai fi posibilă, dacă deci comunismul și-ar cînta cîntecul de egalitate desăvîrșită, sociologul ar fi pesimist în conclusiile sale, pentru simplul motiv că ar avea de studiat mașinile omenești omogene în funcțiunile și necesitățile lor.

Din fericire, avem a face cu optimismul selecțiunii, mai mult sau mai puțin brutal, dar cerut de însuși mersul vieții sociale.

Selecțiunea aceasta este din toate timpurile. Unii sociologi au găsit că în începuturile vieții omenești selecțiunea a fost determinată în primul rînd de cu-

raju și bravura cu care unii au fost în stare să apere pe alții. Acela a devenit șeful tribului care a meritat prin puterea lui fizică și prin istețime să fie. Pe același motiv, din șefii de triburi, a fost ales conducătorul suprem al triburilor și așa mai departe, închegându-se vieți sociale din ce în ce mai desăvârșite.

Această stare a durat multă vreme în omenire. Un Ștefan-cel-Mare înobila pe vitejii țerii.

Selecționarea după puterea fizică, bravură și pricepere se îndeplinește și astăzi, conformindu-se nevoilor de specializare ale vieții omenești.

Dar, de la început încă, au apărut și drepturile de moștenire ale funcțiilor părintești. Selecția basată pe înrudire a avut și ea bunurile ei, determinând stabilitatea și regularitatea vieții publice, a acelei politice, în primul rînd, dar și relele ei, determinînd absolutismul de familii, caste, etc.

De sigur însă că, pe cît societățile se închegau, forțe nouă de selecționare socială intrau în joc. Una dintre ele, acea economică, de ordin atît de practic în viață, basată pe principiul proprietății, izvorît și el din nevoia materială a omului la început și întărit prin nevoia stabilității sociale, a ajuns în zilele noastre să cumpănească aproape celelalte selecționări.

Știe cineva oare că și în țara noastră sînt instituțiuni economice condiționînd o sută de instituțiuni mai mici și răspîndite în toate unghiurile țerii, și de toată natura, în toate ramurile vieții economice, stringînd plus-valuta rezultată din munca a milioane de oameni și a cheltuielilor de Stat? Nu e locul aici să arătăm că astfel de întreprinderi ar trebui oprite, pentru că e evident că acele instituțiuni devin Stat în Stat. Pericolul e mare în acea parte, și să nu se uite că registrele negustorilor afiliați industriei germane înainte de războiu erau ținute, în Capitală cel puțin, în limba nemțească.

Dar selecțiunea economică n'a împiedecat ca prin divisiunea muncii de care am pomenit să se închege și să se împuternicească întru cîțva o selecțiune culturală, izvorîtă în primul rînd din nevoile de Stat. Acesta este rostul școlii.

Să mai vorbim în treacăt de selecțiunea morală care este abia în începuturile închegării ei și care — prin optimism, de sigur — este chemată odată și odată să determine mersul vieții publice a popoarelor pe viitor.

Până atunci, lucrînd și la dînsa, să căutăm să întărim pe cît posibil ceia ce avem. Viața culturală ni e singurul mijloc. E vorba: cum?

Dîndu-și samă de cerințele din ce în ce mai mari de școală, de licee chiar, a populațiunii rurale, de buna dispoziție a sătenilor de a face jertfe pentru învățămîntul copiilor lor, iar, pe de altă parte, de situația nouă creată țerii prin războiul neamului, cît și de gradul destul de înaintat al minorităților etnice, — îmi inchipuiu că din această cauză actualul ministru al Instrucțiunii, d-l dr. Angelescu, și-a propus să înfăptuiască reforma învățămîntului, legiuind, ca un început, învățămîntul primar.

Prin ziare, în timpul din urmă s'au adus critice acelei legiuri și se vor mai aduce cu ocazia aplicării ei.

Nu avem posibilitatea să ne ocupăm aici cu studiarea acelei legiuri. Vom spune că e un pas înainte față de trecut, dar în nevoia documentării acestei cercetări a noastre vom atinge numai două puncte: învățămîntul primar superior și învățămîntul normal.

În ceia ce privește învățămîntul primar superior, vom pune în contrast tendința bună a ministrului de a întregi cultura școlii primare inferioare, — ideia e de multă cernută la noi, — cu tendința manifestă a săteanului pentru o cultură superioară, liceală.

În aceste condițiuni, nu cred să mă înșel, reforma actuală nu va da rezultatele dorite, cu toate cheltuielile mari ce va necesita aplicarea ei, și cu toate neajunsurile predării unui astfel de învățămînt. Cît despre școlile normale, reforma, față de trecut, e mai puțin însemnată, de și dorința ar fi ca învățămîntului normal să i se dea alte baze. Iar aceasta din două motive. Mai întăiu, ținînd seamă de rolul învățămîntului în societate, s'ar cere imperios ca studiul știin-

ților sociale să fie pus pe acelaș nivel cu al pedagogiei.

Fără preparații speciale, învățătorii noștri au adus foloase neînchipuit de mari îmbunătățirii materiale a sătenilor, prin întemeiere de bănci populare și asociațiuni de toate felurile, dar cine nu-și poate da sama că, atunci cînd învățătorul va fi făcut studii de specialitate, în diferitele chestiuni sociale de la ordinea zilei, el va putea contribui cu mult mai mult la îndeplinirea funcțiunii sale sociale?

E drept că programul de studii după noua reformă nu e elaborat încă, dar articolul 201 din lege stabilește în întregime obiectele de învățămînt de predat în școlile normale.

Apoi, ținînd samă că răspîndirea culturii și moralității în popor atîrnă direct în situația de astăzi de învățător, el trebuiește astfel format ca să fie în măsură de a răspunde acestei meniri.

Dar să trecem peste aceste chestiuni de ordin mai secundar.

Ținînd samă de tendința generală manifestată astăzi la sate pentru o cultură liceală, iar, pe de altă parte, de nevoia pe care o are țara ca munca fizică să fie cît mai răspîndită și îndrumată rațional, o bună reformă a învățămîntului pe aceste cerinți trebuiește să fie întemeiată.

Anglo-Saxonii, cu spiritul lor practic, dîndu-și sama că școala continuă în timpul zilei aduce pierderi rasei, au lăsat ca învățămîntul să fie predat numai dimineața, iar după-prînzul să fie jertfit exercițiilor fizice.

La noi, mai în parte, mai în totul, s'a introdus învățămîntul de jumătate de zi, rămînînd fără rost cealaltă jumătate. Dacă liceele, urbane și rurale, ar avea, pe lîngă cartea de dimineață, meșteșugul oricît de pușin rodnic de după amiază, liceul ar deveni școala corespunzătoare cerințelor de astăzi. Ideia aceasta nu poate fi nouă, dar practică. Specializarea o poate da Universitatea. Ea are chiar vremea să facă adevărata selecționare a capacităților intelectuale.

Cu toate acestea începutul selecționării îl va da și

liceul prin însăși aplicarea firească a individului, care își va da sama singur de aptitudinile sale.

De sigur, selecționarea se îndeplinește greu astăzi. Sint puncte în care învățămîntul nu corespunde memoriei lui.

În mare parte programele analitice produc acest neajuns. Cu cîteva decenii în urmă învățămîntul era liber. Autorii de cărți indicau subiectele de aprofundat în școală, iar învățătorul, institutorul, profesorul făceau cum credeau că este mai bine, mai tăiau, ori mai adăugau de la ei. Nu era, de sigur, bine, dar acest fel de învățămînt avea și el bunul său. Capacitatea școlarilor ieșia mai mult în vază, iar predarea devenia mai puțin banală.

Sistemul german, al programelor întocmite pînă în cele mai mici detalii, e cauza răului.

La noi, cel puțin, nu se potrivește cu temperamentul elevului, cît și cu a profesorului. Viața cere varietate, programele analitice uniformitate. Răul apare numai decît.

Atît pentru corpul didactic, cît și pentru elevi, monotonia o dă învățămîntul uniform: de a arăta ori de a învăța numai teorii și principii găsite de alții, fără acea activitate mintală a persoanei, care și în explicări și în înțelegere e basată pe munca individuală.

Cărțile didactice de specialitate, urmînd cerințele programei, păcătuiesc astăzi prin lipsa de fond, nu de sigur din vina autorilor, cari, respectînd cerințele pedagogice și ale programei, au redus pe cît mai mult învățămîntul.

Astăzi, elevul **învață cetînd, în loc să cetească învățînd**. Dar deosebirea între aceste două feluri de învățămînt este un abis. Unul dă papagali și „pasul giștii” prusiene, celalt puterea de inițiativă personală și mijlocul selecționării prin școală. Un elev ajunge astăzi mai mult să știe decît să cunoască. Nu e de mirare dar că inteligențele se remarcă numai după părăsirea școlii, dacă n’au fost înzestrate și cu acea capacitate de a reținea tot ce li cade sub ochi. Mi s’a întîmplat să fac o selecționare între trei absolvenți

de gimnasiu, dindu-li o lucrare asupra unui subiect netratat în școală și în care numai puterea judecării își avea rostul. Doi dintre ei, elevi eminenți, au făcut lucrări de neșinut în samă. Cel de-al treilea, mai mediocru, mi-a dat o lucrare excelentă.

Școala dar are posibilitatea selecționării, și chiar datoria de a o face, pentru ca ridicolul culturii să nu aibă posibilitatea de a se cocoșa în situații publice.

Pentru ca o societate să prospereze, ea are nevoie, astăzi mai mult ca înaintea, și din ce în ce mai mult va avea pe viitor, de o selecționare a capacității personale.

Legăturile sociale se restrâng din ce în ce mai mult, sistemul socialisării se introduce din ce în ce mai mult în viața popoarelor, dar acest sistem nu va avea posibilitatea să dea roadele dorite decît atunci cînd va avea la basă selecționarea personală.

Uniformitatea mișcării în viața economică este de un mare folos, pe cînd în cea socială de un mare neajuns, care nu poate duce decît la pretențiositate și desastre individuale și de Stat

S'a zis, cu drept cuvînt, că inteligențele răsbat, dar cînd? Dacă răsbat atunci cînd nu mai au posibilitatea fizică de a da decît exemplul istovirii lor, atunci e mai bine ca ele să nu mai răsbată.

G. D. Scraba

CUGETĂRI

Nu poți iubi neamul tău fără a respecta și la alții ideia de neam.

Neamurile se ciocnesc fără a se întrece, dar e mai bine să se întreacă fără a se ciocni.

Incapacitatea sforșării normale se dovedește prin violență.

Ura vine din conștiința că nu poți învinge.

N. I.

CUPRINSUL

	Pag.
<i>Partea calendaristică</i>	1-22
<i>Partea literară :</i>	
<i>N. Iorga. Comemorarea lui Avram Iancu</i>	25
„ „ <i>Din poezia modernă a Sîrbilor</i>	29
„ „ <i>Note polone</i>	35
„ „ <i>Din poezia națiilor conlocuitoare</i>	28, 75-7
<i>Cesar Boliac. Răspunsul muntean la Hora Unirii a lui Alecsandri.</i>	78
<i>Gh. D. Scaba. Congresul Ligii Culturale</i>	81
„ „ „ <i>Selecțiunea socială.</i>	87
<i>N. Iorga. Cugetări</i>	86, 94

3 lei

1.064 334

3